

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Pojetí boha v monoteistických náboženstvích
Bc. Markéta Vaňourková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce
Pojetí boha v monoteistických náboženstvích
Bc. Markéta Vaňourková

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Obsah

1	Úvod	1
2	Náboženské systémy	6
2. 1	Vysvětlení základních pojmů.....	6
2. 2	Vývoj náboženského myšlení.....	8
2. 2. 1	Nová náboženství.....	12
3	Judaismus	15
3. 1	Nový Bůh.....	16
3. 2	JHVH.....	17
3. 3	Jediný bůh	21
3. 4	Bůh Zákona	22
3. 5	Tajemný Hospodin	24
3. 6	Člověk před Bohem.....	28
4	Křesťanství	31
4. 1	Nezpochybnitelný Bůh	31
4. 2	Milující Bůh.....	33
4. 3	Boží Trojice	35
4. 3. 1	Interpretace boží trojjedinosti	39
4. 4	Rozdílné pojetí Boha	41
4. 4. 1	Římsko-katolická církev.....	42
4. 4. 2	Pravoslaví	44
4. 4. 3	Protestantismus.....	45
5	Islám	47

5. 1	Muhammad	48
5. 2	Korán a muslimská víra	50
5. 3	Jméno Alláh.....	52
5. 4	Alláhova jedinečnost - <i>tauhíd</i>	54
5. 5	Bliže než krční tepna... ..	57
5. 6	Alláhova neomezená moc.....	59
6 Bůh Starého a Nového zákona proti Alláhovi		63
6. 1	Trestající Bůh	64
6. 2	Vyvolený národ.....	65
6. 3	Prorok.....	66
6. 4	Přísná jedinství Boha	67
7.	Závěr.....	70
8.	Použitá literatura	74
9.	Resumé	78

1 Úvod

I přesto, že je současný svět plný racionálních vysvětlení veškerých přírodních událostí, nepřestává člověka lákat tajemno a mystika. Multikulturnímu západu a vůbec povědomí celé jeho společnosti je určitě bližší představa jedné tajemné bytosti, která je v nebeských výšinách a řídí tento svět sama bez pomoci dalších bytostí.

Autorka této práce se v loňském roce vypravila v Londýně do školní knihovny, kde objevila knihu Karen Armstrongové *A History of God*. A právě ta rozhodla o budoucím výběru tématu této diplomové práce. Karen Armstrongová je tedy hlavním a také nejčastěji citovaným zdrojem následujících řádků a stran a zároveň posloužila studentce jako primární základ celé problematiky. Byla aplikována jako jakýsi odrazový můstek a studentka ji využila k pomyslnému vytyčení celé koncepce práce. Následně byly pro studentku obrovskou inspirací přednášky na filozofické fakultě ZČU v Plzni.

Česká republika, země ve které žijeme, je jak známo jedním z nejvíce ateistických míst Evropy. I přesto se studentka domnívá, že většina z nás pocítila nebo pocítí ve svém životě jakési mystické přítomno. Existují totiž věci, které ani lidský rozum nedokáže pevně uchopit a utíká tak k emotivním a nepochopitelným závěrům. Mystika, náboženství, bůh. Právě to je možná pro obyvatele České republiky vzdálené téma, ale pro historický vývoj Evropy se jedná o téma velmi důležité a podstatné. Vždyť právě monoteismus se svými náboženskými zákony postavil dnešní společnost tam, kde je nyní. Byl to judaismus se svým Desaterem, který naučil člověka ty nejdůležitější morální hodnoty. Dnešní společnost pravděpodobně

netíhne k bohu nebo bohům tolik jako v minulosti. Víra v něco mimo lidský svět nemusí být ale spojena s ortodoxní náboženskou vírou.

Náboženství je vždy spojeno s nějakým silným zážitkem. Pouhá racionalita nás k hluboké víře nedovede. K víře musíme přijmout emoce, protože víra je emotivní. Dnes ale není ve společnosti tolik času a prostoru pro emoce. Vše lze vysvětlit racionálně a na základě různých zkoumání. Ačkoli dnešní společnost k božským bytostem, ať už k panteonu bohů, nebo k bytosti jediného boha, tolik netíhne, i přesto se jedná o důležité téma.

Pojem *bůh* se táhl dějinami v různých kulturách a různých pojetích. Bez něj by dnešní svět i společnost vypadaly zcela odlišně. A právě tato myšlenka se stala základním důvodem pro volbu tématu diplomové práce. Studentka zvolila pojetí monoteistického boha, protože právě ten je naší kultuře bližší než božstva polyteistická. Práce se tak bude konkrétně věnovat třem monoteistickým náboženstvím – judaismu, křesťanství a islámu. V neposlední řadě se samozřejmě jedná o velmi zajímavé téma, o přitažlivý námět. Boží otázka byla vždy zahalena jakousi mystikou a dodnes lidstvo přitahuje a udivuje. Věřící jsou zastánci myšlenky, že lidský život je bez boha prázdný. Nemá kam směřovat, není zde naděje. Většina ateistů by ale byla pravděpodobně téhož názoru. Bůh je pro člověka jistotou, že po smrti je zde něco víc, že smrtí jeho život nekončí.

Proč ale studentka vybrala konkrétně tato tři náboženství? Judaismus a křesťanství jsou naší západní kultuře asi nejbližší, o tom není pochyb. Ovšem v posledních letech si všímáme nárůstu muslimských menšin v evropských městech a metropolích. Islám tedy není mimo hru a je třeba se věnovat také jeho koncepci.

Práce se bude primárně věnovat pojetí božské bytosti ve třech monoteistických náboženstvích. I přesto se ale nemůžeme vyhnout

přiblížení a popisu osob proroků, nebo hlavní křesťanské bytosti – Ježíši. Autorka se pokusí práci pojmout z ateistického, nezaujatého pohledu a z pohledu religionisty. Studentka se rovněž zabývala v minulosti pojetím polyteistických božstev ve starověké Mezopotámii a Egyptě. Právě vypracování těchto témat dalo studentce impulz a malou inspiraci k budoucímu konceptu diplomové práce. Ujasnila si základní body, kterým se chce a naopak nechce věnovat v závěrečné práci diplomové, ačkoli se v podstatě jednalo o odlišné téma.

Jak jsme již zmínili, primárně bude použita a citována především kniha Karen Armstrongové. Studentka se rozhodla práci pojmout na základě moderních autorů, protože se domnívá, že jsou dnešnímu čtenáři bližší. Zároveň byly pro studentku srozumitelnější a přístupnější. Práce se ale zároveň nechce a ani nemůže úplně vyhnout antickým a středověkým autorům. Právě oni totiž posunuli představy o Bohu (především v křesťanském učení) do podoby, v jaké je známe dnes. Nevyhneme se tedy ani zmínění těchto autorit. Autorka není odborníkem v dané problematice, a proto bylo nutné použití velkého množství zdrojů a literatury, z nichž pouze zhruba čtvrtina bude citována v práci. Samozřejmě bude také práce s Biblí a Koránem. Pro citace z Bible bude použit ekumenický překlad Bible.

Práce se bude snažit vyhnout jakékoli emocionalitě a zaujatosti. Bude se snažit popsat veškeré kapitoly v rámci informativního a výkladového charakteru. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi rozsáhlé a důležité téma, nebude se práce snažit o jeho uchopení v celé šíři. Práce má být pouze orientujícím úvodem do této problematiky. Nebude se jednat o práci, která by čtenáři měla přinést víru v božskou bytost, ať už v jakémkoli z těchto náboženských systémů. Práce se nebude snažit dát čtenáři odpověď na otázku

nejvhodnějšího náboženství, ale bude usilovat o pouhý popis a komparaci těchto systémů.

Pro lepší přehlednost bude zvolen poznámkový aparát na konci každé strany, nikoli na závěr celé práce. Studentka se domnívá, že bude tak práce přehlednější a snazší pro čtenáře. Zároveň si dovoluje u citování z Bible a Koránu použít konkrétní odkaz k citaci přímo za citovanou větou. Jedná se o rychlejší a jednodušší odkazování. Práce se bude snažit používat religionistickou komparativní a popisnou metodu. Pro snadnější a přehlednější přístup zvolila studentka popis historických událostí a letopočtů v rámci gregoriánského kalendáře.

Cílem práce tedy bude objektivně zhodnotit koncepci Boha jak v základním průběhu vývoje, tak zmínění obecných hodnot tohoto pojetí u jednotlivých monoteistických náboženství. Nyní se pokusíme konkrétně přiblížit budoucí obsah následujících kapitol.

První kapitola by měla čtenáře uvést do základů problematiky a představit mu hlavní pojmy jako je náboženství, monoteismus, nebo bůh. Postupně se v kapitole dostaneme přes polyteismus ke konkrétním jedno-božským představám.

Židovské pojetí Boha bude zvoleno hned jako druhá kapitola. Jedná se o nejstarší monoteismus, a proto si zaslouží prvotní a úvodní kapitolu. Zároveň je pro práci judaismus jakousi odrazovou plochou, která nás poté postupně přivede k lepšímu pochopení dalších dvou monoteismů. Tato kapitola bude postupně rozdělena do šesti podkapitol pro lepší přehlednost problematiky. Přes historický vývoj židovského Boha se čtenář dostane až k podrobné charakteristice této bytosti, různým zákazům a hlavně k izraelskému národu a jeho vztahu k oné nejvyšší podstatě.

V návaznosti na judaismus se práce dále posune ke křesťanským představám Boha. Nemůžeme se zde vyhnout popisu boží Trojice, ale

vzhledem k tomu, že se jedná o velmi obsáhlé a náročné téma, práce ho bude pouze okrajově zmiňovat a pokusí se přiblížit hlavní a důležité teze. Samozřejmostí je přiblížení osoby Ježíše Krista a jeho vztahu k Bohu. V poslední podkapitole třetí kapitoly budeme popisovat rozdělenou církev, konkrétně tři křesťanská odnoží – protestantismus, pravoslaví a římsko-katolickou církev. Práce tyto církve musí zmínit a pokusí se představit jejich pojetí Boha.

Dále bude následovat nejmladší náboženský systém – islám. Neopomeneme postavu Muhammada a postupně se od něj přesuneme ke konkrétním božským představám. Velikou pozornost budeme věnovat *tauhídu* a návaznosti islámu na předchozí náboženské systémy. Jako nejlepší a nejvhodnější zdroj nám při zpracování této kapitoly poslouží publikace *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, jejíž autorem je Abu Ameenah Bilal Philips. Autor výborně vysvětluje kompletní islámskou víru v jednoho Boha a také nezasvěcenému čtenáři dává nahlédnout o něco hlouběji do této problematiky.

Islámská víra je pro autorku, stejně jako pro většinu Evropanů, z těchto tří monoteismů nejvzdálenější. I přesto se ale bude práce snažit neupřednostňovat judaismus a křesťanství před muslimským Bohem, ať už v poskytovaném výkladu, nebo samotném rozsahu jednotlivých kapitol.

2 Náboženské systémy

Náboženství bylo, je a pravděpodobně i bude terčem pozornosti ve většině kultur. Ve světě se ukazuje neustálá potřeba mezináboženského dialogu. Je tedy důležité porozumět náboženským systémům o něco hlouběji. Právě tato práce by nám měla posloužit k lepšímu poznání tří monoteistických náboženství – judaismu, křesťanství a islámu.

2.1 Vysvětlení základních pojmů

Náboženské myšlení začalo vznikat především díky údivu a strachu. Lidé nebyli schopni popsat určité přírodní jevy na zemi, a proto se začala objevovat postava boha nebo bohů. Ovšem to by k vzniku samotného náboženství asi nestačilo, a proto profesor Funda ve své knize udává další možné důvody pro vznik náboženského myšlení.¹ *„Nebyl to jen strach, ale byla to zkušenost řádu přírody a byla to moudrost vnímání života, jeho vztahů a potřeba mravního řádu a autority, co člověk ukládal do náboženských představ. A byla to zkušenost vydanosti napospas určitým danostem a silám, tak řečenému osudu.“*²

Podívejme se ale stručně na samotný pojem bůh. Tuto definici si dovolí práce opět převzít z knihy O. A. Fundy *Mezi vírou a racionalitou*. Jedním z nejdůležitějších náboženských pojmů je pojem bůh. Ten je obecný a každé náboženství ho vykresluje podle své vlastní tradice a chápání. Je tedy jakýmsi tvarem, který každá kultura nebo náboženství vyplní podle svého uvážení. Je pojímán jako odpověď na otázku smyslu existence některých kultur. To, jakým

¹ Funda, A. O. *Křesťanství – jev lidských dějin a kultury*, s. 5.

² Tamtéž, s. 5.

způsobem vykreslíme tento pojem, je v podstatě odraz pojetí lidského života.³

Obecně ale asi není třeba pojem bůh představovat. Jedná se o jakousi nadpřirozenou bytost, která je, na rozdíl od člověka dokonalá a (většinou) nesmrtelná. Taková postava má často nadpřirozené schopnosti, ovládá svět a stojí nad lidskou společností jako morální autorita. Bez přítomnosti božské bytosti ve světě by svět ztratil objektivní měřítko pro morální hodnoty. Kdo by poté poměřil co, je dobro a co zlo? Tyto hodnoty by byly postaveny pouze na osobním cítění lidí nebo na základě sociálních a jiných podmínek. Proto je existence boha ve světě lidí vysloveně nutná. V opačném případě se člověk stane „*sám sobě Bohem*“.⁴

Stanislav Čapek například chápe existenci boha jako nutnou, protože dává člověku jakýsi životní směr. Věří, že lidské tělo, ačkoli je seskládáno z mnoha částí, je díky monoteistické víře řízeno jednou silou a spěje k jednotnému cíli. Lidé jsou v monoteismu tedy vnitřně v jakési harmonii. V polyteismu je oproti tomu každý jedinec vnitřně rozerván a zmaten. Nemá totiž nad sebou jedinou božskou bytost, ale těchto existencí musí vnímat několik. Chybí mu pak celková jednota a člověk je ve svém nitru rozvrácen.⁵

Nyní jsme si tedy přiblížili dva velmi důležité pojmy, které nás budou provázet celou touto prací. Nesmíme ale opomenout pojem *monoteismus*. Ten se poprvé objevil v 17. století. Autorem byl platonský teolog Henry More (1614 – 1687), který jej poprvé použil ve svém díle *An Explanation of the Grand Mystery of Godliness*. Stejně jako například polyteismus, i tento pojem pochází z filozofie. V překladu by se výraz měl překládat jako „jedinobožství“. Již

³ Funda, A. O. *Mezi vírou a racionalitou*, s. 137.

⁴ Gardner, L. *Pravda a křesťanství*, s. 18.

⁵ Čapek, S. *Výklad Desatera*, s. 23.

předsokratikové vnímali národní božstva jako hierarchický panteon, kde měl jeden bůh primární postavení. S takovou myšlenkou přišel již Xenofanes z Kolofonu⁶ nebo Aristoteles. Ten pojmenoval prvního nehybného hybatele jako bůh a vnímal ho jako jednoho, jediného.⁷ Monoteismus je tedy náboženskou vírou, která sdílí představu jednoho boha. Tento bůh nemá jakoukoli konkurenci a existuje ve světě sám. Mimo boha stojí člověk, který v příslušného boha věří a uznává ho jako nejvyšší autoritu. Zároveň lidé neuznávají autoritu jakéhokoli jiného boha a dokonce se ostatních bohů zřikají.⁸

Všechna tři monoteistická náboženství, které zde budeme zmiňovat, tedy oplývají několika společnými znaky. Všechna jsou samozřejmě monoteistická, mají své dogma, svatou knihu, instituci (církvev, rabínský Sanhedrin, atd...) a vlastní legální pravidla, která platí.⁹

2.2 Vývoj náboženského myšlení

Obecně je přijímán názor, že prvotní v lidské společnosti a existenci vůbec byla polyteistická náboženství, tedy mnohobožství. Široké veřejnosti je samozřejmě známá teorie o polyteistickém Řecku, Egyptě, nebo Mezopotámii. Právě zde vznikaly první civilizace a zde je tedy samotný start náboženského myšlení. Tato teze ovšem není akceptována všemi odborníky. Odklání se od ní například slavný teolog Wilhelm Schmidt právě se svojí myšlenkou prvotního monoteismu. Tato idea je postavena na logickém základu afrických kmenů, které uznávají pouze osobu jednoho nejvyššího božstva.

⁶ Xenofanes byl předchůdcem elejské školy. Narodil se kolem roku 570 před naším letopočtem. KOMPENDIUM – MULTIMEDIÁLNÍ UČEBNICE. Antická a středověká filosofie (KFI/ASFH) Ranní předsokratikci, Xenofanés [online]. esf.kfi.zcu.cz [cit 17.12.2013], dostupné z: https://www.esf.kfi.zcu.cz/kompendum/?course=kfi_asfh&page=00000024.

⁷ Bague, R. *O Bohu u křesťanů a o jednom nebo dvou dalších*, s. 8 – 9.

⁸ Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 11.

⁹ Al-Ashmawy, S. The Relationship between the Three Cultures Judaism, Christianity and Islam, in: Gál, Fedor, Pušová, Jitka (ed.), *International Symposium Christianity-Judaism-Islam*, s. 39.

Proto se Schmidt domnívá, že na začátku náboženských systémů stála osoba jediného a samotného boha. Takové myšlení je lidské bytosti naprosto přirozené, a proto tedy i původní. Jak se ale dostal ve starověku ke slovu polyteismus a božský panteon? Lidem se jediný bůh v podstatě vzdálil natolik, že přenesli své modlitby směrem k duchům a božským bytostem, které byli lidem nějakým způsobem bližší.¹⁰

Na základě této myšlenky by se dalo tedy monoteistické náboženství označit za nejstarší náboženství vůbec. Proto musíme původ idey boha nastínit od samotného začátku. Proč byli ale bohové a bůh tak důležití pro život lidských bytostí? Odpověď je jednoduchá. Člověka během jeho života vždy obklopovalo určité duchovno, možná až mystika. Jsou to události a věci, jež nejsme schopni lidským rozumem vysvětlit. Jako příklad nám může být elektřina, hromy a blesky. I samotný déšť byl pro lidstvo dlouhou dobu obrovskou záhadou. Ve světě se zkrátka pohybuje jakási tajemná síla. Ta je v různých kulturách nazývána a vnímána odlišně a zakouší jí nejen lidé minulých dob, ale také současný svět.¹¹

Mana (oblast Oceánie), numina (Latinové ve starověku), džinové (Arabové), nebo později právě bůh a bohové. Právě to jsou výrazy spojené s onou tajemnou silou v lidském světě.¹² Postupně se lidem zdály tyto síly více a více atraktivnější a snažili se o navázání spojení s nimi. Začalo tedy určité pomalé antropomorfizování a zosobňování těchto mocí. Poté následovala postupná představa o existenci paralelního vesmíru, ve kterém se objevují božské bytosti, které ovládají svět. Nesmíme ovšem zapomínat i na další předměty lidských

¹⁰ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 19.

¹¹ Tamtéž, s. 20.

¹² Tamtéž, s. 20.

modliteb. Kromě bohů se totiž objevovalo modlení se k různým bůžkům, soškám nebo dokonce ke zvířatům.¹³

Pro člověka bylo v minulosti neskutečně důležité, aby se podílel na božském životě. Pro většinu z dnešních kultur západní civilizace je tato informace nezajímavá a možná by se dalo říci i nudná. Dnes totiž přesně víme, jak vzniká elektřina, a pokud nás něco bolí, jdeme k lékaři, který nám pravděpodobně od bolesti pomůže. Minulost byla ovšem úplně jiná a plná nejistoty a pochybnosti. To ale nic nemění na faktu, že i dnes je náboženství důležitou součástí lidského života. Víru lze brát velmi vážně a v některých případech stojí také mnoho lidských životů. Připomeňme tedy, že minulost byla protkána duchovnem a mystikou. Není nám jistě žádným překvapením, že lidé žili v neustálém strachu ze smrti a z nejistoty. Žít podle boha a napodobovat jeho skutky mělo vynést člověka na úroveň bohů a on tak získal určitý podíl na moci božské osoby. Souvisí to i s praktickou činností, jakou byla například architektura. Veškerá sídla pravděpodobně vznikala podle božských napodobenin. Bohové ukázali lidem svá nebeská sídla, která lidé kopírovali a stavěli podle tohoto vzoru.¹⁴

Božský svět byl tak jakýsi model pro život lidské civilizace na zemi. Karen Armstrongová se ve své knize *Dějiny Boha* snaží ukázat, jak byla tato idea v minulosti důležitá. Uvádí příklad Perských kmenů, které věřily, že každý člověk a věc v lidském světě má svůj vlastní protějšek ve světě mimolidském, božském. Ale i dnes se někteří lidé snaží zachovat tyto myšlenky alespoň pomocí zvyků. Příkladem může být židovský *šábes*, tedy sedmý den v týdnu (pro judaisty je tímto

¹³ Bottéro, J. *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*, s. 61.

¹⁴ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 22.

dnem právě sobota), kdy lidé napodobují božský odpočinek. I bůh přeci odpočíval sedmý den po stvoření světa.¹⁵

Babylóňané jižní Mezopotámie věřili, že jejich životy závisí na božské síle, a při slavnostech četli v Nejsvětější svatyni epickou báseň *Enúma eliš*. Pro následující vývoj náboženských systémů je právě tato báseň poměrně významná. Ukážeme si, jak z jejích veršů později vyšel bůh stvořitel, kterého známe v monoteistických náboženstvích. Příběh básně *Enúma eliš* je v podstatě oslavou vítězství bohů nad chaosem. Vzhledem k tomu, že se stvoření světa a kosmu nemohl nikdo zúčastnit, nemohl ho tak nikdo ani zaznamenat. Vznikla proto tato báseň, která měla umožnit jakýsi duchovní přístup k událostem stvoření.¹⁶

Od počátku věků existovala posvátná látka v podobě kašovitě neohraničené, nekonečné a bezcharakteristické hmoty. Postupně vychrlila božské bytosti. Nešlo tedy o stvoření z ničeho, ale o vznik božských existencí z hmoty. Stvoření bohové ale nebyli dokonalými a bylo potřeba určitého zdokonalení. Proto se z nich tvořili noví bohové, které se stávali jasnějšími a vyššími v náboženském vývoji. Mladší bohové ale neustále zápasili se staršími božstvy. Boj byl nebezpečný, dlouhý a vysilující. Stvoření světa tak nebylo jednoduchou záležitostí.¹⁷ Vznik světa tedy nebyl poklidným zážitkem a už vůbec ne bezstarostným. Bohové se museli bít o svoji pozici, aby dokázali, kdo má vyšší postavení, kdo je vyšší bůh.

Později stvořil nejvyšší Bůh z celého panteonu člověka. Zajal nejslabšího a nejhloupějšího Boha a z jeho krve a prachu vytvořil lidskou bytost. Člověk zde byl tedy potomkem nejslabšího z bohů, ale i přesto sdílel božskou podstatu. Lidé a bohové vznikli tedy prakticky

¹⁵ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 22.

¹⁶ Tamtéž, s. 23.

¹⁷ Tamtéž, s. 24 – 25.

ze stejné pralátky, a to oddělením člověka z boha. Propast mezi nimi, která je známá v dnešních monoteismech, je tedy *Enúma eliš* cizí.¹⁸

2. 2. 1 Nová náboženství

Ukázali jsme si mytologické pojetí bohů, kteří bojují o své postavení ve světě. Náboženství, které ale budeme zmiňovat v pozdějších kapitolách, jsou výjimečná. Netýkají se společnosti, která věří, že její svět ovládá panteon bohů, celý jejich zástup. Naopak, tato tři (pro nás velmi důležitá) náboženství začínají svoji existenci v první knize Mojžíšově, v Exodu. Bible odkrývá nového boha, novou bytost která ovládne svět a lidské myšlení.

Bůh, který se objevuje v Exodu a nechává Izraelity vyjít z Egypta, je v podstatně revolučním bohem. Je jiný, je zvláštní. Dává lidstvu jakousi naději a vůli. Právě to bude v budoucnu důležité pro vznik všech tří monoteistických náboženství – judaismu, křesťanství a islámu. Tyto systémy pak budou pracovat na ideálu sociální spravedlnosti.¹⁹ Této práci nepřísluší soudit, zda se vždy v minulosti, ale také dnes, tato náboženství řídila svojí hlavní ideou, takže se tomuto tématu pokusíme vyhnout.

Autor článku *The Relationship between the Three Cultures Judaism, Christianity and Islam*, Said Al-Ashmawy se domnívá, že jednotlivá monoteistická náboženství (konkrétně tedy judaismus, křesťanství a islám) přišla ke slovu v minulosti postupně. V Egyptě totiž existoval kult boha Osorise. Lidé v něj věřili jako v boha celého vesmíru, který byl bohem všech bohů. Byl nejvyšším bohem mezi mnoha bohy. Později se Osoris rozdělil na dvě božstva – jedno na zemi, jedno na nebi. Veškerá moc a kvality se přesunuly právě na tohoto „rozděleného“ boha a vznikl tak nejsilnější kult v Egyptě. Lidé

¹⁸ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 24 – 26.

¹⁹ Tamtéž, s. 38.

se později začali modlit ve svatyních a citovali verše na jeho oslavu, což bylo zapříčiněno lidskou přirozeností. Ta totiž potřebuje konkrétní představy ke svému životu. Abstraktní bůh tak nebyl pro lidstvo dostačující, lidé se potřebovali modlit ke konkrétní bytosti, ke konkrétnímu bohu. Zároveň lidstvo ve svém životě potřebuje vůdce. Potřebují někoho nebo něco, co jim dá morální hodnoty, co je naučí určitá pravidla. Lidstvo totiž spíše preferuje takovéto zodpovědnosti přijímat než je samo vytvářet. Člověk je tvorem, který se nechává vést, který následuje pravidla a nerad o nich rozhoduje. Takováto daná pravidla ale musela být přístupně interpretována, a to zařídily instituce. A právě tento způsob vývoje se dá pozorovat v celé lidské historii, stejně jako ve vývoji monoteistických vyznání.²⁰

Náhle totiž nastal v dějinách okamžik, kdy bylo vše uzavřeno, neexistoval žádný opravdový vztah mezi bohem a člověkem, a zároveň žádná spojitost člověka s kosmem. Musela tedy přijít určitá revoluce. A právě tou první revolucí se stal judaismus. Nejprve se objevil Ikhnaton a snažil se přijít s pravým spojením boha a člověka. Ovšem tato náboženská revoluce nebyla přijata a lidé se stále chtěli držet toho, co znali a co bylo dáno. Člověk si nechce vybírat, člověk se chce prostě podřídit tomu, co je. Úspěšné ovšem bylo myšlení Mojžíšovo. Postupně se ale z judaismu stával soubor pravidel, náboženský duch se změnil na slova a Tóru. Nastal tedy čas na další a novou revoluci, protože se judaismus už neměl kam posunout. V tu chvíli byl čas na příchod Ježíše z Nazareta.²¹

Když měla spousta lidí problém s porozuměním Ježíšova učení, vznikla církev, která měla víru interpretovat. Když už nebylo kam dál postupovat, přišel čas na další revoluci – Islám. Je tedy příhodné

²⁰ Al-Ashmawy, S. The Relationship between the Three Cultures Judaism, Christianity and Islam, in: Gál, Fedor, Pušová, Jitka (ed.), *International Symposium Christianity-Judaism-Islam*, s. 35.

²¹ Tamtéž, s. 36 – 38.

a logické uvažovat takto o dějinách náboženského myšlení. Jedná se o jakési revoluce, o nové myšlení, které přichází v momentě, kdy to staré již není dostačující a neposouvá se dál.²²

Nyní se tato práce přesune ke konkrétnímu popisu pojetí boha v jednotlivých monoteistických náboženstvích.

²² Al-Ashmawy, S. The Relationship between the Three Cultures Judaism, Christianity and Islam, in: Gál, Fedor, Pušová, Jitka (ed.), *International Symposium Christianity-Judaism-Islam*, s. 38.

3 Judaismus

„Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou. A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci.“ (Deuteronomium 6: 4 – 6)

Právě tato slova vyjadřují vyznání židovské víry. Následující kapitola se pokusí přiblížit právě pojetí židovského Boha. Boha, který v podstatě započal celou dlouhou cestu monoteismu, jak ho známe. Jméno tohoto jediného Boha bylo psáno jako *JHVH*. Jedná se o tzv. tetragrammaton, tedy slovo skládající se ze čtyř písmen. Toto pojmenování se v Bibli objevuje 6600krát a v podstatě by se dalo překládat jako „Jsem“. Ovšem běžně se spíše používá označení *Adonai* nebo *Elohim*. *Adonai* se většinou překládá jednoduše jako Pán. Obecným označením pro boha je právě výraz *Elohim*.²³ V českém Ekumenickém překladu Bible, který je pro tuto práci používán, se jméno *JHVH* nahrazuje výrazem Hospodin.

Pro židovské náboženství byla důležitá úloha tzv. mesiáše.²⁴ Ten nebyl bohem nebo božskou osobou. Byl bohem pouze vyvolený, ale to mu dávalo obrovskou zodpovědnost a stavělo ho na důležitý post.²⁵ Oproti křesťanství židé absolutně odmítali možnost mesiáše, který je roven Bohu jako jeho syn. Tato myšlenka později zároveň vedla k rozporům s křesťanským náboženstvím. Tomuto problému se budeme věnovat v poslední kapitole této práce.

²³ God in the Hebrew Scriptures. In: Jones, L. (ed.) *Encyclopedia Of Religion*. Svazek 5, s. 3539.

²⁴ Mesiáš: původně se jednalo o člověka, který byl pomazán kultickým olejem k nějaké funkci. Jednalo se tedy o krále, kněze, nebo i proroka. Pomazáním se tedy určovala funkce člověka, jeho poslání. (Mesiáš. In: Pavlincová, H. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 70.)

²⁵ Birnstein, U. Vývoj Ježíšova hnutí až ke státní církvi, in: Birnstein Uwe (et al.), *Kronika křesťanství*, s. 29.

Autor knihy *Kvete-li vinný kmen*, pan profesor Milan Balabán, poznamenává pro judaismus naprosto vystihující větu: „*Hebrejskému myšlení je zcela cizí jakákoli definitivnost.*“²⁶ Přesně tak ukazuje judaistické myšlení, které je prosto jakékoli konečné teorie myšlení, nemá žádnou vypracovanou fixní teorii, ale je to spíše noetické uspořádání myšlení. Autor označuje judaismus za „*přichýlení se k budoucnosti.*“²⁷

3.1 Nový Bůh

Pro tuto práci bude nejdůležitější příběh Abraháma, který je svojí ideou zmíněným starověkým mýtům velmi podobný. Kdo byl vlastně Abrahám a kde žil, není zcela jisté. Dobové prameny k dispozici nejsou, ale odborníci se shodují na osobě Abrahama jako náčelníka potulných kmenů. Tyto kmeny mluvili západosemitskými jazyky, tedy i hebrejštinou. Genesis o Abrahamovi mluví jako o žoldnéři a rebelovi, který měl neustále problémy se správou Izraele (dřívějšího Kenaanu). Abrahám měl ženu Sáru, která ale byla neplodná. Když se mu zjevil samotný Bůh, tvrdil mu, že se stane otcem velkého národa. Sára porodí syna Izáka a Bůh si žádal jeho obětování. Zvláštností je, že se v této době věřilo, že první lidský potomek je božím synem. Bůh totiž pravděpodobně využil právo první noci a dítě mu mělo být vráceno nazpět. Sára nakonec porodila syna Izáka. Ten byl ale přímým darem od Boha a nemusel tak být obětován. Abrahám ale přesto poslechl. Teprve až ve chvíli, kdy Abrahám napřáhl nůž na Izáka, Bůh zastavil jeho ruku. Abrahám tak dokázal, že je hoden těžké role otce velkého národa.²⁸

Tento Abrahámův Bůh je tedy jiný než ostatní starověká božstva, protože stojí jakoby mimo lidské problémy a nepotřebuje tak, aby mu

²⁶ Balabán, M. *Kvete-li vinný kmen*, s. 17.

²⁷ Tamtéž, s. 17.

²⁸ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 27 – 35.

lidé cokoli vraceli. Dokáže existovat i bez lidí a svědčí o tom nepovinnost obětování prvního potomka.²⁹

Abrahámův Bůh se lidem, kteří tento příběh slyšeli v dětství, možná jeví jako krutý a nelítostný. Stejně jako například u příběhu deseti egyptských ran³⁰. Ať je tento příběh jakkoli silný, nevíme, zda se ve skutečnosti vlastně vůbec udál. A pokud jde o vysvobození Izraelitů z Egypta, domnívají se také někteří odborníci, že není pravdivý. Možné totiž je, že to byl pouze příběh povstání rolníků proti egyptským lenním pánům. I tak by se ale jednalo o neobvyklou a úctyhodnou událost. Podstatná je ale postava samotného Boha. Nezůstal totiž krutým a nelítostným, jako ho známe z Exodu. Postupem času se stával symbolem transcendence a určitého smilování.³¹

3.2 JHVH

Kdo ale byl samotný Hospodin, to židovské náboženství v podstatě neví a tápe. Neznáme jeho původ ani jméno. Mohl to být původně bůh války, ale tuto otázku autoři Bible nepokládají za důležitou, a proto se jí ani nevěnují. Po vyvedení Izraelitů z Egypta Mojžíš přesvědčil svůj lid, který uvěřil, že nový Bůh Izraele je stejným Bohem, v jakého věřil Abrahám, Jákob a Izák.³² Právě ale tímto činem, tedy vyvedením židů z Egypta, se Hospodin postavil na jakési specifické místo. Oddělil se od pohanských bohů tím, že se projevoval v určitých okamžicích lidského života, v konkrétních situacích. Pohanští bohové se oproti tomu ukazovali pouze v liturgiích a mýtech.

²⁹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 27 – 36.

³⁰ Deset ran egyptských: Veškerá voda v Nilu se proměnila na krev; celý Egypt sužovaly žáby; prach se proměnil v komáry; Hospodin pustil do celého Egypt mouchy; na veškerý egyptský dobytek dopadá mor; všichni lidé (mimo Izraelity) trpí na vředy; krupobití ničí úrodu na polích; další vlnou ničící pole jsou kobylky; na Egypt je seslána tma a poslední a nejhorší pohromou je usmrcení všech prvorozených egyptských synů. (Bible, *Exodus*)

³¹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 37.

³² Tamtéž, s. 38.

Hospodin se tak pomalu ale jistě stával pánem dějin a stál za vším, co se na světě událo.³³

Mojžíš poznal Boha pouze skrze hořící keř. Když se ho zeptal na jeho jméno, Bůh odpověděl: „*JSEM, KTERÝ JSEM. (...) Řekni Izraelcům toto: JSEM posílá mě k vám. (...). Posílá mě k vám Hospodin, Bůh vašich otců, Bůh Abrahamův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův. To je navěky mé jméno, jím si mě budou připomínat od pokolení do pokolení.*“ (Exodus 3: 14)

Karen Armstrongová hledá, jako mnoho autorů, odpověď na otázku osoby a jména Boha. Nalézá ji překvapivě v samotné hebrejštině. Tento jazyk totiž v biblické době postrádal metafyzickou dimenzi. Hospodin zde tedy naznačuje Mojžíšovi, aby se nestaral o to, jak se jmenuje, nebo čím je. Podstatné je pro něj v Boha věřit a nepídit se po malichernostech jako je jméno. Mojžíš se má zaměřit na podstatu víry, na víru v jediného Boha, na víru v Hospodina. Zde se tedy objevuje jakýsi odkaz k pohanům, kteří recitovali božská jména, a právě to Hospodin odmítá.³⁴ Jméno Boha nesmí být v judaismu vysloveno. Zapisovalo se jako JHVH, ale při čtení byl zákaz toto slovo přečíst nahlas.³⁵

Proč je ale zakázáno vyslovovat boží jméno? Co konkrétně je vlastně židovský Bůh? Ačkoli Hospodin oplývá dobrotou, milostí, spravedlností, moudrostí, pravdou a božskostí, pouhá lidská bytost si tyto atributy samozřejmě nedokáže představit v plné míře. Člověk je může vnímat pouze omezeně, jen v limitech lidského poznání. Obrovská propast mezi člověkem a Bohem existuje a nikdy nebude moci být překročena. Lidé se ale mají snažit o to, aby byli více jako Bůh ve svém chování a aby se co nejvíce přiblížili jeho atributům.

³³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 64.

³⁴ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 38 – 39.

³⁵ Tamtéž, s. 97.

Každý člověk se může přiblížit svatosti, ve svých činech ale i přesto nikdy nebude tak svatým, jako je právě Bůh.³⁶

Popis Boha je pro lidskou bytost žádoucí. Člověk je tak Bohu blíž a snáze pochopí víru v tohoto Boha. Jak se ale dostat k podstatě Boha? V minulosti vzniklo mnoho přístupů. Pro některé filozofy bylo jednodušší vyjmenovat spíše co Bůh není a dostat se tak k jeho podstatě jakousi negací. My jsme ale již uvedli, že neexistuje žádná pevně daná ideologie, která by určovala přesný popis a charakteristiku židovského Boha. Judaismus se snaží vyhnout popisu Boha, protože věří, že pokud ho pojmenuje a zobrazí, dá mu tak určitou charakteristiku. Tato charakteristika Boha ale ohraničí. Zastaví fantazii člověka a Boha postaví mezi pomyslné čtyři stěny.³⁷ Bůh by byl tak jakoby určen a přišel by o spontánnost, která bude vždy lidstvo překvapovat, protože je tak tajemná a nečekaná. Taková svoboda a spontánnost je důležitá pro přítomnost boží lásky.³⁸ Židovství ale věří v Boha, který je nekonečný, neohraničený.

Jak jsme již zmínili výše, samotní židé hovoří o Hospodinovi jako o *Elohimovi*, nebo *Adonajovi* – tedy o *Pánovi*. V podstatě tedy není možné judaistického Boha pojmenovat a omezit, ale vždy se pouze opisuje přívlastky nebo metaforami. Konkrétní jméno se ovšem lidstvo od Boha nikdy nedozvědělo a nikdy nedozví.³⁹ Někteří autoři knih, zabývajících se náboženstvím, se domnívají, že má Bible praktický důvod, proč se vyhýbá oslovování a jmenování Boha. Pokud totiž Bohu nedáme jméno a budeme jeho osobu pouze popisovat, dospějeme tak k větší pozornosti. Lidé se nebudou zabývat oslovováním a kladením důrazu na jména Boha. Naopak se věřící zaměří na Boha, na jeho samotnou bytost, podstatu, na jeho jádro.

³⁶ Attributes of God: Jewish Concept. In: Jones, L. (ed.) *Encyclopedia Of Religion*. Svazek 2, s. 614.

³⁷ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 123.

³⁸ Zenger, E. *Na úpatí Sinaje*, s. 81.

³⁹ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 123.

Bůh se tak ukáže především ve svých činech a v tom, co udělal pro lid. Pozornost tedy spadá k tomu, co Bůh činí a ne jaké má pojmenování nebo vzhled.⁴⁰ Právě tato myšlenka souvisí s židovským zákazem zobrazování Boha, kterou si připomeneme v dalších kapitolách.

Jak jsme již uvedli, starověcí polyteističtí bohové se postupně více přibližovali lidem, neboť byli stvořeni ze stejné podstaty. Hospodin se k této myšlence ale obrací zády a naopak tuto propast mezi člověkem a Bohem prohlubuje.⁴¹ Vždyť už Ezechiela⁴² oslovuje Bůh „lidský synu“ a naznačuje tím právě tuto propast mezi lidským a božským.⁴³ S tím souvisí i metaforicky označena hora Sínaj⁴⁴, které se lidé mají bát a nesmějí se jí dotknout. Hospodin se k lidem dostane až skrze oheň a dým, který se ukáže kolem hory. Jen Mojžíš mohl vystoupit na horu a právě zde přijal oněch slavných deset přikázání^{45, 46}

Ovšem jak z Bible víme, smlouva byla dodržena pouze do té chvíle, kdy byli lidé v nouzi a válce. Tehdy akceptovali vše, oč je Bůh žádal a řídili se Desaterem, ať se dělo cokoli. Problém ovšem nastal ve chvíli klidu, tehdy se lidé obraceli znovu na pohanské bohy. Král Šalomoun v Jeruzalémě postavil Chrám, který se nápadně podobal chrámům polyteistických bohů. Kult židovského Boha sice fungoval

⁴⁰ Balabán, M. *Kvete-li vinný kmen*, s. 19.

⁴¹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 39 – 41.

⁴² Ezechiel byl prorokem v době Judských v exilu. Je považován za autora prorocké knihy v hebrejské Bibli. (Ezechiel. In: Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 74.)

⁴³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 80.

⁴⁴ Jedná se o posvátnou horu. Mojžíšovi se zde poprvé zjevil Hospodin a předal mu Desatero. (Sínaj. In: Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 187.)

⁴⁵ Desatero přikázání: (Desatero pochází z řeckého slova *dekalogos* – *desetisloví* – Desatero. In: Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 33) Nebudeš mít jiné bohy; Nebudeš zneužívat božího jména; Budeš zachovávat den odpočinku; Budeš ctít otce a matku; Nebudeš zabíjet; Nebudeš cizoložit; Nebudeš krást; Nebudeš lhát; Nebudeš žádnostivě dychtit po ženě svého bližního; Nebudeš závistivý ani chamtivý. (Bible, *Exodus*)

⁴⁶ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 39 – 41.

a lidé i král vycházeli bez problémů s pohany z okolních států. Ovšem hrozilo zde nebezpečí vzniku pohanského kultu boha Jahveho.⁴⁷

V 9. století se královna severního izraelského království (manželka krále Achaba) rozhodla zavést v zemi kult boha Baala a Ašery. Do země přišlo několik kněží tohoto kultu a získali si několik přívrženců. Vše vyvrcholilo na hoře Karmel, kde se sešli kněží a judaistický prorok Elijáš. Byla zde připravena soutěž mezi Baalem a Hospodinem. Hospodin zde před zraky všech zúčastněných ukázal svoji sílu a opravdovost, zatímco Baal jen mlčel a neudělal zhola nic. Elijáš byl tedy vítězem společně se svým Bohem Hospodinem. Následně Elijáš poručil všechny kněze Baalského kultu vyhnat a pobít. Bohužel už v těchto raných dobách vidíme, že jahvismus vyžadoval popření ostatních kultů a neobešel se bez násilí. Tento Bůh si musel své postavení na světě vybojovat a jeho cesta nebyla vůbec snadná.⁴⁸ Izraelité tedy viděli ostatní pohanská božstva jako soupeře svého jediného Boha. Je ale zvláštní, že naopak pohanské kulty byly povětšinou tolerantní k nově příchodícím bohům a noví bohové měli v jejich náboženství vždy místo.⁴⁹

3.3 Jediný bůh

Hospodin nebyl původně vnímán jako jediný Bůh světa. Civilizace přijímala celý panteon bohů, ale samotní židé věřili, že ze všech těchto mnoha Bohů je právě Jahve jejich Bohem. Později se ale tato myšlenka individualizovala a z Hospodina se postupně vytvářel jediný Bůh světa. Žádný jiný bůh pro židy neexistoval. Rozvíjela se tak i myšlenka o stvoření světa vytvořeného Hospodinem.⁵⁰ Izraelité byli v té době ještě polyteistickým národem. Proto je tak důležité a podstatné první přikázání – „*Nebudeš mít jiného Boha mimo mne*“.

⁴⁷ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 41 – 44.

⁴⁸ Tamtéž, s. 43 – 44.

⁴⁹ Tamtéž, s. 70 – 71.

⁵⁰ Tamtéž, s. 83.

(Exodus 20: 3) Judaismus tedy nezačíná jako náboženství, které objevilo jediného Boha. Naopak tento lid uzavírá s Bohem smlouvu, že uzná jako jediného z mnoha bohů pouze Hospodina. Přestože se někteří lidé stále přikláněli ke starým náboženským rituálům, dali Izraelité svému Bohu slib a přijali ho za jediného.⁵¹

Bůh si totiž v prvním přikázání nežadá své prvenství u Izraelitů jen tak. Tato věta a jeho žádost má svůj důvod. Je nutné, aby se lidé od pohanských bohů oprostili, aby byla jejich víra správná a hluboká. A stejně jako odmítnutí ostatních bohů, odmítlo židovství také pohanské modly a symboly.⁵² Bible ukazuje například Mojžíšovo rozčílení, když zjistí, že Izraelité vyrobili sochu zlatého telete, kterou začali uctívat a obrátili se k modle.

„Když se Mojžíš přiblížil k táboru a uviděl býčka a křepčení, vzplanul hněvem, odhodil desky z rukou a pod horou je roztříštil. Pak vzal býčka, kterého udělali, spálil jej ohněm, rozemlel na prach, nasypal do vody a dal Izraelcům pít.“ (Exodus 32: 19 – 20)

Vraťme se ještě na okamžik ke stvoření světa. Jak jsme již zmínili, Jahve provedl celé stvoření sám, bez bojů s božstvy, pouze on na základě svobodné vůle. Na rozdíl od pohanských náboženství, u kterých jsme zmínili člověka jako potomka nejhoupějšího Boha, člověk je zde vytvořen jako jakýsi vrchol celého stvoření.⁵³

3. 4 Bůh Zákona

Izraelský Bůh tedy uzavírá s lidem smlouvu. Tato smlouva, nebo chceme-li zákon, má jakýsi dozor nad sociálními vztahy a upravuje je. Smlouva byla nabídnuta lidem několikrát – v Abrahámově příběhu, Izaiášovi i Mojžíšovi.⁵⁴ Pod rouškou zákona je zde ukryta vůle

⁵¹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 39 – 41.

⁵² Zenger, E. *Na úpatí Sinaje*, s. 75.

⁵³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 86.

⁵⁴ Mendel, M. *Náboženství v boji o Palestinu*, s. 15.

samotného Boha. Bůh tedy v judaismu neslouží jako výklad světa a vesmíru, ale Bůh je vůle, které se člověk má podřídít. Smlouva udává židům, jak se mají ve světě chovat a jak tedy konat tuto boží vůli. Ačkoli je zde Bůh prezentován jako nejvyšší bytost, neznamená to, že nemusí smlouvu dodržovat. Nemá nad lidmi žádnou výjimku. Stejně jako lidé, i on se musí smlouvou řídit a lidé mají právo mu ji v bezpráví připomínat.⁵⁵

Jak upozorňuje profesor Funda ve své učebnici *Křesťanství - jev lidských dějin a kultury*, bezbožnost v judaismu není odmítnutím Boha, ale je to svévole. Samotný člověk stojící před Bohem je v podstatě téma celého židovského vyznání. Bible se tedy nevěnuje samotnému Bohu o sobě a jeho podstatě, ale věnuje se člověku, který před tímto Bohem stojí. Takový člověk samozřejmě funguje v rámci sociálních vztahů, nikoli jako individuum.⁵⁶

Židovský Bůh není pouze Bohem izraelského národa. Je to Bůh všech lidí, celého lidstva. Ale pouze židé s ním uzavřeli smlouvu, což je postavilo do zvláštní pozice oproti jiným národům.⁵⁷ Hospodin byl spravedlivým Bohem, protože se při trestu a požehnání řídil zákony Desatera. Ačkoli jsou samozřejmě známy případy, kdy Bůh žehnal lidem, u kterých by se to nečekalo. Příkladem může být Jákob⁵⁸, který získal požehnání vlastně neodůvodněně.⁵⁹

Bůh tedy s touto civilizací uzavřel smlouvu, která byla formální, a po jejím porušení následoval trest. Samozřejmostí je zde postavení Boha, který je hned na začátku definován jako jediný a zároveň se ukazuje jako nejvyšší a nejdůležitější. Pro Izrael byla smlouva

⁵⁵ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 121.

⁵⁶ Funda, A. O. *Křesťanství – jev lidských dějin a kultury*, s. 11.

⁵⁷ Blurmlík, M. *Judaismus*, s. 51.

⁵⁸ Jákob se v Bibli objevuje jako patriarcha, syn Izáka a Rebeky. Svého bratra Ezaua podvedl a získal tak otcovo požehnání a právo prvorozeného syna. Zjevil se mu Jahve při pobytu v Bételu a ukázal mu, že ho bude ochraňovat. (Jákkob. In: Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 107.)

⁵⁹ Blurmlík, M. *Judaismus*, s. 36 – 37.

výhodná a neváhali s jejím uzavřením. Jedině Hospodin byl totiž schopen chránit svůj lid, který je k němu loajální. Lidé tak dostali do svého života určitou jistotu.⁶⁰ Pokud budou židé na zemi hlásat svoji víru v jediného Boha, bude je Hospodin ochraňovat.⁶¹

V Izajášově⁶² době se objevuje Hospodin v mírně odlišném světle. Není to už Bůh, který stojí nad lidstvem jako vítěz, není vítězoslavný. Izajášův Bůh je soucitný, ale ukazuje lidem, že se musí k problémům postavit čelem. Trpké časy, které probíhaly v roce 722, si totiž žádaly silnější víru. Severní království bylo dobytý asyrským králem Sargonem II. a Izajáš se začínal obávat rozšiřujících se pohanských obřadů v jeruzalémském Chrámu. Domníval se, že židovství ztrácí svůj smysl. Izajáš měl ale vidění, zjevil se mu Hospodin, a to přímo nad Chrámem. Izajáš se Boha velice zalekl a vykřikl hrůzou. Bůh ale věděl, že izraelská civilizace je na pokraji bojů a války a poslal Izajáše, aby lid varoval. Měl hlásat, že lidé se musí postavit bojům čelem a musejí dodržovat smlouvu s Bohem, ale to celé nestačí. Důležitý je návrat k samotné podstatě židovství, k vnitřnímu jádru. Pro Boha byla důležitá jak smlouva s Izraelity, tak udržení spravedlnosti. O tu se snažil především a byl ochoten ji udržet i pomocí armád.⁶³ Judaismus je tedy díky této smlouvě náboženstvím, které se řídí zákony. Zákonů je dohromady 613, což je pro většinu z nás nepředstavitelné a nemožné.⁶⁴ Samozřejmě dodržování zákonů se liší v různých judaistických odnožích, ale tomu se tato práce věnovat nebude.

3. 5 Tajemný Hospodin

Samotná Hospodinova postava si postupně vytvářela svoji podobu, protože lidské pokolení potřebovalo tuto jeho podobu znát.

⁶⁰ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 41 – 43.

⁶¹ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 120.

⁶² Izajáš byl členem judské královské rodiny. Je proslulý svým viděním Hospodina v jeruzalémském Chrámu.

⁶³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 61 – 66.

⁶⁴ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 25.

Zpočátku si lidé Hospodina představovali s ženským protějškem. Těmito charakteristikami se totiž vyznačovala většina pohanských bohů. Každý prorok následně připisoval Bohovi vlastní představy. Izajášovi se Bůh zjevil jako král sedící na mocném trůnu, protože právě ten byl v jeho době potřeba. Izajáš potřeboval naději v Boha jako krále, který pomůže v boji, který pomůže ve válce. Každý prorok interpretoval Boha s kouskem sebe. To vše přispívalo k postupné antropomorfizaci Boha.⁶⁵ Toto zlidštění bylo velice populární například ve starověkém Egyptě a Mezopotámii. Bohové se zde objevovali jako nedotknutelní, hroziví a extrémně vzdálení lidskému světu. I přesto se ale bohové zobrazovali a vnímali jako bytosti podobné lidem. Tato antropomorfizace se projevovala dokonce i ve slabostech, kdy se bohové mohli například silně opít nebo podlehnout svému hněvu.⁶⁶

Pro lidské pokolení je antropomorfizace vysloveně nutná. Většina představ božských bytostí je proto postavena na tomto polidštění. Pokud by božstvo bylo lidskému světu absolutně vzdáleno, nemohlo by se stát duchovní výzvou. Co se týče pohlavní charakteristiky, mělo by se (dle monoteistů) jednat o neutrálního Boha. Hospodin se ale vyznačuje primárně mužským principem, protože bylo zřejmě velmi náročné, aby na sebe Jahve převzal funkce ženských pohanských božstev.⁶⁷ Neznamená to ovšem, že Jahve má charakteristiku člověka, že má ruce a nohy. To židé, jak jsme již několikrát poznamenali, nevědí. V Desateru se totiž objevuje zákaz zobrazování a zpředměňování Boha. Tento zákaz je pro judaismus velice nutný a udržuje lidstvo od odloučení od podstaty a tajemnosti tohoto Boha. Jak už víme, židovství nechce takto ohraničeného Boha.⁶⁸

⁶⁵ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 68 – 70.

⁶⁶ Bottéro, J. *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*, s. 78 – 89.

⁶⁷ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 70 – 71.

⁶⁸ Zenger, E. *Na úpatí Sinaje*, s. 75 – 76.

„Nezobrazíš si Boha zpodoběním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí. Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit.“ (Exodus 20:4 – 5)

Stejně jako je zakázáno zobrazovat Boha a vyznávat jiné bohy, je naprosto nemyslitelné spatření Boha. Nikdo nemůže spatřit božskou tvář a to ani Mojžíš, ani Abrahám. Nikdo. Můžeme si připomenout pasáž z knihy Exodus, kde se Mojžíš táže Hospodina na odhalení jeho tváře.⁶⁹

„...nemůžeš spatřit mou tvář, neboť člověk mě nesmí spatřit, má-li zůstat naživu.“ (Exodus 33: 20)

Judaistický Bůh ale není pouze abstraktním pojmem. Jde zároveň o konkrétní existenci, která koná konkrétní činy a události, existenci, která zjevuje Tóru a uzavírá smlouvu s Izraelským lidem. Je to konkrétní Bůh řídící osud celého národa. Židovský Bůh je především jediný na celém světě a zároveň jedinečný.⁷⁰ S tím souvisí také slova Milana Balabána, který porovnává Hospodina s řeckými bohy. Hospodin není podle něj jakýmsi *bytím o sobě*, ale jedná se o Boha, který je zde pro člověka, pro lid. Bůh je bytí pro člověka, je židovským Stvořitelem a Zachráncem. Zároveň ho ale nemůžeme pojímat jako modlu. Židé nemohou vidět Boha jako něco, co je, nýbrž něco, co má být. Musejí ho vidět jako relativní pojem, nedostatečný pojem. Pokud ale tyto zásady nedodrží, může se stát, že se z Boha stane modla⁷¹

Představili jsme základní teze o nemožnosti zobrazení Boha, Hospodina. S tím souvisí i fakt, že boží zjevení není zjevením v obrazech, ale bylo předáno slovem. Bůh promlouvá k Mojžíšovi, nebo Abrahámovi. Takové zjevení je tedy zvukové a potřebuje další

⁶⁹ Zenger, E. *Na úpatí Sinaje*, s. 78.

⁷⁰ Fishbane, A. M. *Judaismus: Zjevení a tradice*, s. 24 – 25.

⁷¹ Balabán, M. *Kvete-li vinný kmen*, s. 18 – 20.

interpretaci a Izrael má těmto interpretacím naslouchat.⁷² Jahve se nechával slyšet v tichu, není to Bůh vizuální. Spíše naopak, jeho síla nebyla viditelná skrze přírodní síly. Jeho síla pocházela spíše z neznáma a skrze slabý vánek.⁷³

Jahve je mimo lidský dosah, je v transcendentních sférách a řídí svět jakoby zvenčí. Je mimo lidský rozum a ne vždy se bude chovat tak, jak by se od něj očekávalo.⁷⁴ Ačkoli je mimo svět, neznamena to, že do něj nezasahuje. On světem sice proniká, ale přesahuje ho.⁷⁵ Pentateuch⁷⁶ přidává další informaci. Nevěří totiž, že by byl Bůh přítomen lidským událostem přímo. To by bylo nemožné. Naopak ale místo něj s lidmi cestuje jakási božská síla, což je v podstatě projev božské přítomnosti.⁷⁷ Tato myšlenka byla pro lidstvo celkem důležitá. Lidé si totiž Boha utvořili jako vznešený obraz, tak dokonalou bytost, že bylo velice těžké si Boha vůbec představit. Bylo proto podstatně snazší pro lidský rozum, aby místo Boha fungovala v lidském světě pouze jeho záře, jen vlastní božská skutečnost.⁷⁸ Jakási přítomnost božské bytosti na zemi byla označována za *šechinu*. Ta je ale na zemi přítomna pouze tehdy, pokud židé fungují jako komunita v harmonii. V opačném případě se *šechina* vrátí zpět na nebesa k bohu.⁷⁹

Boha je tedy možné poznat jen a pouze skrze to, co on sám lidem zjeví, pouze skrze události ve světě, které od něj pocházejí, ale přesto nikdy lidé nepoznají jaký Bůh doopravdy je.⁸⁰ Takováto zjevení v minulosti proběhlo pouze u proroků nebo u velikých osobností.⁸¹

⁷² Zenger, E. *Na úpatí Sinaje*, s. 91.

⁷³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 44.

⁷⁴ Tamtéž, s. 85.

⁷⁵ Tamtéž, s. 98.

⁷⁶ Pentateuch: z řeckého slova *hé pantateuchos* – první pět knih Mojžíšových. (Pentateuch. In: Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 164.)

⁷⁷ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 85.

⁷⁸ Tamtéž, s. 90.

⁷⁹ Tamtéž, s. 98 - 99.

⁸⁰ Avery-Peck, A.J. The Doctrine Of God. In: Avery-Peck, A., Neusner, J. (ed.). *The Blackwell Companion to Judaism*, s. 215.

⁸¹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 88 – 92.

Judaistický Bůh není poznatelný skrze jeho obraz, ale skrze jeho činy. Pouze dějinné události dají nahlédnout blíže k jeho podstatě.⁸²

To, že není možné poznat Boha v pravém slova smyslu, pouze skrze jeho činy, skutky a dějiny, to je tím krásným prvkem judaismu. Celá tato víra a vyznání je založeno na myšlence, že každý bude Boha vnímat jiným způsobem a tím se udrží jakési tajemno kolem jeho bytosti. Proto není Bůh popsán s všeobecnou platností. Takový popis není možný, naopak si má každý člověk Boha představit tak trochu po svém.⁸³ *„Bůh je ve své podstatě subjektivním prožitkem. Každý jedinec prožije Boží přítomnost tak, jak to odpovídá jeho povaze. Rabíni vyzdvihují, že u každého z proroků byl zážitek ze setkání s Bohem jiný, protože do pojetí božského se promítaly jejich osobní vlastnosti.“*⁸⁴ Judajismus tedy neměl oficiální ideologii.⁸⁵

Uvedli jsme, že Boha je možné poznat pouze skrze jeho činy, které proběhly během dějin. V podstatě by se tedy dalo označit judaistického Boha za dějinného.⁸⁶

3. 6 Člověk před Bohem

Bůh není krutý a nepřeje si lidské utrpení. To je určitě důležitá informace. Pokud lidé dodržují smlouvu s Bohem, nemělo by jejich život na zemi nic ohrožovat. Lid by si měl svého života a těla vážit a starat se o něj. Člověk je přece obrazem božím.⁸⁷ *„I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby.“* (Genesis 1: 26) S tím souvisí také neschvalování prohřešků proti bližním. Tyto činnosti jsou totiž vnímány stejně jako prohřešky proti Bohu. Lidské pokolení vytvořené podle božského obrazu nesmělo být zavražděno, jednalo se tak totiž o svatokrádež. Lidé jsou si rovni, tak

⁸² Zenger, E. *Na úpatí Sinaje*, s. 78.

⁸³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 96 – 97.

⁸⁴ Tamtéž, s. 97.

⁸⁵ Tamtéž, s. 120.

⁸⁶ Funda, A. O. *Mezi vírou a racionalitou*, s. 35.

⁸⁷ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 101.

byli stvořeni. Nikdo nemá právo brát druhému jeho život.⁸⁸ Tato teze souvisí i s ideou odpuštění. Člověk ho totiž nedosáhne od Boha pouhým přiznáním a litováním svých hříchů. Každý člověk, vůči kterému se žid jakkoli provinil, si zaslouží jeho omluvu a smíření. Proto je s odpuštěním od Boha spojeno také odpuštění a smíření s bližním. O smír židé žádají o denním půstu během svátku *Jom kipur*^{89, 90}.

Mezi Bohem a člověkem není žádný zprostředkovatel. Člověk stojí před Bohem sám, jako samotná osoba. Za své hříchy je zodpovědný pouze člověk, který má stejnou hodnotu jako rabín a duchovní vůbec.⁹¹ „Rozmluva věřícího člověka s Bohem je tedy přímá a bezprostřední.“⁹² Osoby proroků byly sice zprostředkovatelé, ale interpretovaly víru, nestály tak mezi Bohem a člověkem v odpovědnosti nebo odpuštění.

Paul Spiegel ve své knize *Kdo jsou židé?* prezentuje krásnou myšlenku. Podle něj jsou židé vlastníky zvláštního vztahu k Bohu. Udává termín „máme k němu vztah jako dítě ke svému otci“. Židé se bojí svého Boha, protože vědí, že za porušení Desatera přijde trest, zároveň mu ale naplno důvěřují, uctívají ho a především k němu pociťují respekt. Bůh je tedy pro židovství jakýmsi Otcem.⁹³ Ačkoli je Elohim, židovský Bůh osobním Bohem, nemá rysy člověka.⁹⁴ Je zakázáno ho zobrazovat, a tím je nepřevoditelný do hmotných bůžků a podobných pohanských model. Bůh je člověku velmi vzdálený, je v transcendentních výšinách a Bible ho popisuje spíše v metaforách

⁸⁸ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 101.

⁸⁹ Jom Kipur je pro judaismus nesmírně důležitým svátkem. Jedná se o tzv. den smíření a slaví se desátý ten měsíce tišri (7. měsíc biblického židovského kalendáře). Židé se tím připomínají den, kdy Bůh odpustil Izraelitům, že zhotovili sochu zlatého telete a ve stejný den přijal Abrahám od boha smlouvu, kterou s ním uzavřel. Židé se v tento den postí a modlí. FEDERACE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ V ČR. Jom kipur [online]. www.fzo.cz [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <https://www.fzo.cz/judaismus/svatky/jom-kipur/>.

⁹⁰ Blurmlík, M. *Judaismus*, s. 21.

⁹¹ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 43.

⁹² Tamtéž, s. 43.

⁹³ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 43.

⁹⁴ Zeman, J. *Úvahy o Bohu*, s. 12.

a vyprávěních. Judaismus se ze všech sil snaží vyhnout se vyřknutí božího jména.⁹⁵

Judaismus reprezentuje několik hnutí a směrů jako je reformní judaismus, ortodoxní judaismus nebo charedim. Pojetí Boha se ovšem v těchto jednotlivých odnožích judaismu neliší. Rozdíly se zde objevují pouze v pojetí liturgie nebo dodržování pravidel Tóry.

⁹⁵ Funda, A. O. *Křesťanství – jev lidských dějin a kultury*, s. 11.

4 Křesťanství

Stejně jako judaismus má i křesťanství ve svém vyznání jediného Boha. Zároveň se obě náboženství shodují v osobách proroků, ale také v myšlence stvoření pocházejícího od Boha.⁹⁶ V dnešní době je již zakotvena myšlenka křesťanství pocházející z judaismu a nesoucí jeho základní tradice. Biblický starý zákon je totiž základem celé křesťanské víry. V některých místech se můžeme dokonce dopátrat připomínání Starého zákona, pravděpodobně pro jakési doložení právoplatnosti Nového zákona. Několikrát se zde totiž vyskytuje výraz „je psáno“.⁹⁷ Objevuje se například v Markově evangeliu: „*Je psáno u proroka Izaiáše...*“ (Markek 1: 2)

Stejně jako u židovské víry, ani zde není Bůh nikdy a nikde popisován z vnějšku, nejsou nikde prezentovány jeho obrazy. Naopak je Bůh zobrazován pouze v jeho činech a historických událostech.⁹⁸ Křesťanská víra má ve své mysli konkrétního Boha, nikoli abstraktní pojem nebo obecné tušení boží bytosti. Jedná se o určitého Boha, který je stejný jako Bůh Izraele s tím rozdílem, že se zjevil v Ježíši. Pořád se ale jedná o téhož Boha, který stvořil svět a zůstal jakýmsi jednajícím aktem ve vesmíru, který je pánem celého veškerenstva. Člověk je pak opakem tohoto Boha, ale mají k sobě vzájemně osobní vztah.⁹⁹ Ježíšův Bůh je milosrdný, klidný a mírný, narozdíl od Hospodina jak tvrdí křesťanská víra.

4.1 Nezpochybnitelný Bůh

Zpočátku bylo křesťanství velmi podobné judaismu. V podstatě křesťané uctívali stejného Boha a navštěvovali židovské synagogy. Když ale nechtěli žít podle Tóry, byli židy vyhnáni. Ke křesťanství se

⁹⁶ Birnstein, U. Vývoj Ježíšova hnutí až ke státní církvi, in: Birnstein Uwe (et al.), *Kronika křesťanství*, s. 29.

⁹⁷ Zenger, E. *Na úpatí Sinaje*, s. 30 - 33.

⁹⁸ Tamtéž, s. 72.

⁹⁹ Funda, A. O. *Mezi vírou a racionalitou*, s. 89.

později začalo hlásit víc a víc lidí a kolem 2. století našeho letopočtu ho vyznávali už i vzdělaní pohané. To bylo velmi důležité pro konvertování veliké části pohanského světa.¹⁰⁰ Prvotní církve neměla žádnou oficiální ideologii ani jasně určenou představu o Bohu.¹⁰¹ Nikdy se ovšem, stejně jako v judaismu, o existenci Boha nepochybovalo. Probíhaly různé pochybnosti o spravedlnosti nebo milosti Boha. Nikdy se ale křesťanství neptá, zda Bůh vůbec existuje. Jeho existence je daná, je jasná a nezpochybnitelná.¹⁰²

Celý svět pochází od Boha, protože právě ten ho stvořil. To, že ale svět pochází z Boha, neznamená, že mají lidé uctívat tento svět s věcmi a lidstvem v něm. Veškerenstvo totiž není Bohem. Pouze a jedině samotný Bůh je cílem a naplněním lidské existence.¹⁰³ Tento Bůh není popsateľný a není možné ho přesně charakterizovat. Důvod je prostý, je mimo lidské porozumění. Člověk má omezené chápání a něco jako Bůh je mu velice vzdáleno.¹⁰⁴ Jako Duch je Bůh nadpřirozeným a nekonečným. Samozřejmostí je pro křesťana přijetí Boha jako všemocné bytosti.¹⁰⁵

Často byl Bůh v minulosti ztotožňován se světlem stejně jako většina božstev v polyteistických kulturách. Například Mistr Eckhart¹⁰⁶ popsal Boha jako světlo světel nebo jako otce a prapříčinu všech věcí. Bůh je jakousi podstatou, která v sobě zahrnuje celé veškerenstvo.¹⁰⁷ Nejen že v sobě celé veškerenstvo pojímá, ale také tvoří celý svět, celý vesmír a veškerenstvo z ničeho.¹⁰⁸

¹⁰⁰ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 117.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 121.

¹⁰² Čapek, S. *Výklad Desatera*, s. 8.

¹⁰³ Milne, B. *Skúmanie pravdy*, s. 85.

¹⁰⁴ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 122.

¹⁰⁵ Zeman, J. *Úvahy o Bohu*, s. 10.

¹⁰⁶ Mistr Eckhart, vlastním jménem Johannes Eckart se narodil 1260 a zemřel 1327. Byl to německý filosof a teolog. Studoval na univerzitě v Paříži. Vycházel z platonismu a novoplatonismu. Středem jeho myšlení byla otázka povahy Boha. (Eckhart. In: Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 280.)

¹⁰⁷ Zeman, J. *Úvahy o Bohu*, s. 10.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 11.

Bůh křesťanského náboženství zároveň není dokazatelný. Je brán jako jasná existence, ale dokázat se v podstatě nedá. Proč? Kdyby se totiž Bůh dal dokázat, mohl by lidskému světu jakkoli zevšednět a ztratil by tak svoji úctu. Lidé se snaží Boha hledat, doufají a modlí se k němu. Celé náboženství tak stojí na tomto nedokazatelném Bohu. Může tak být milován, nebo nenáviděn, ale jako dokazatelný by tyto kvality ztratil a stal by se pro člověka něčím samozřejmým, jako je například vzduch. Skutečná víra má neviditelného a skrytého Boha, který je člověku nějakým způsobem nepochopitelný a je předmětem lidské touhy.¹⁰⁹ Právě touto ideou je typická pravoslavná církev, která se nedostává k Bohu racionálními úvahami, ale naopak pouze pravou vírou.¹¹⁰

4. 2 Milující Bůh

Obecně se tedy dá říci, že křesťanský Bůh je spravedlivým a moudrým bohem, který je zároveň dokonalým a laskavým. Je to bytost, která má křesťany pobízet ke snaze hledat mravní ušlechtilosti. Člověk je díky morální autoritě Boha ctnostný a vnímá ho jako souhrn mravních ideálů. Sám Bůh tyto ideály totiž tvoří a trestá tak jak náboženské, tak mravní hříchy. Proč se ale křesťané snaží tyto hodnoty dodržovat a řídit se jimi? Odpověď netkví ve strachu z trestu, ale lidé se o ctnostný život mají snažit z úcty k Bohu, který zde vystupuje jako zákonodárce.¹¹¹ Fakt, že je Bůh spravedlivý, dokazuje i vzkříšení Ježíše Krista. Ten, ačkoli zemřel za lidské hříchy na kříži, zemřel nevinný. Spravedlivý Bůh ale nemůže nechat zemřít nevinného člověka, a proto ho nechal vystoupit na nebesa. Křesťané si této události musejí být vědomi a musejí ji přijmout jako jasně danou.¹¹²

¹⁰⁹ Čapek, S. *Výklad Desatera*, s. 10 – 11.

¹¹⁰ Filipi, P. *Křesťanstvo*, s. 29.

¹¹¹ Čapek, S. *Výklad Desatera*, s. 24 – 50.

¹¹² Dittrich, T. *Ze smrti do života*, s. 30.

Křesťanský Bůh je tedy milujícím Bohem, miluje člověka a jako důkaz své boží lásky nechal ukřižovat Ježíše Krista za naše hříchy.¹¹³ Takový čin říká lidskému pokolení, že se nemají trápit svými minulými hříchy, protože právě ty byly odpuštěny. Pro věřícího má být nyní prioritou chovat se na světě tak, jak to chce Bůh. Člověk se nebude muset ospravedlňovat před Bohem, protože je již ospravedlněn.¹¹⁴

Dalším důkazem boží lásky je zdraví člověka. Bůh má zájem na tom, aby byl každý člověk bez nemocí a netrápil se, protože Bůh je láska. Z toho důvodu byl Ježíš schopen uzdravovat nemocné a každého, kdo za ním přišel, uzdravil. Ježíš nikdy nikoho neodmítl a konal boží vůli. Nemoc tak nepochází v křesťanství od Boha, ale přišel s ní ďábel. Nemoci a bolest přicházejí k lidem, když nežijí v blízkosti Boha a oddávají se tak prostoru, kde koná ďáblova ruka.¹¹⁵ Co je ale v křesťanství vnímáno jako hřích? Můžeme uvést, že Bůh ukazuje člověku Boží vůli a je na samotném člověku, zda ji přijme, nebo odmítne. Právě odmítnutí tohoto božího nároku je považováno za hřích. Je to jakási vzpoura proti Bohu.¹¹⁶

Bůh je pro křesťanskou víru láskou. Tato láska je vyjádřená spasením hříšných jedinců a obecně božskou péčí a staráním se o své stvoření. Zároveň Bůh odpouští hříchy, protože je milosrdný. Jeho láska je pevná a vytrvalá.¹¹⁷ Bůh je nesmrtelný, přeplněn mocí a energií, bezhříšný a dokonalý. Všechny tyto atributy získal také Ježíš po zmrtvýchvstání a vystoupení na nebesa k Bohu.¹¹⁸ Bůh odmění své věřící při druhém příchodu Ježíše a všichni nehříšní lidé budou žít v Božím království na zemi.¹¹⁹

¹¹³ Dittrich, T. *Ze smrti do života*, s. 19.

¹¹⁴ Funda, A. O. *Mezi vírou a racionalitou*, s. 151.

¹¹⁵ Dittrich, T. *Ze smrti do života*, s. 11.

¹¹⁶ Funda, A. O. *Mezi vírou a racionalitou*, s. 274.

¹¹⁷ Milne, B. *Skúmanie pravdy*, s. 69.

¹¹⁸ Heaster, D. *Biblické základy*, s. 10 – 11.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 99.

Samozřejmě, že každého ateistu nebo rozumného člověka napadne otázka: A kde byl Bůh, když lid trpěl? Kde byl při velkých i malých válkách? Autor knihy *Pravda a Křesťanství* Lynn Gardner se domnívá, že za většinu utrpení na zemi si v podstatě mohou lidé sami. Bůh totiž lidem jako svému stvoření dává svobodnou vůli a je už jen na nich, jak ji využijí. Tato myšlenka platí primárně na judaistického a křesťanského Boha. Mnoho utrpení, dalo by se říci možná až většina, pochází od konání svobodné vůle člověka ve světě, kde platí přírodní zákony.¹²⁰

Jak může být ale Bůh všemocný a nechat trpět nevinné? Na tuto otázku jsme již částečně odpověděli. Ještě se ji ale budeme na okamžik věnovat. Proč je na světě vůbec přítomno zlo? Upozornili jsme již na svobodnou vůli člověka, která zapříčiňuje mnoho utrpení na tomto světě. Bůh stvořil člověka z lásky a on má možnost tuto lásku buď přijmout, nebo odmítnout. Zlo na svět přišlo v momentě, kdy lidstvo boží lásku odmítlo.¹²¹

4.3 Boží Trojice

V křesťanství je velmi podstatné především učení o Trojici – Otci, Synu a Duchu svatém. Právě to je jedním z hlavních bodů rozporů mezi muslimy a židy na jedné straně a křesťany na straně druhé. Karen Armstrongová ve své knize upozorňuje, že pochopení takové božské bytosti ve třech osobách není jednoduché. Zároveň se ho nemůžeme snažit pochopit logicky a promyšlením. Naopak se jedná o mimorozumovou, emotivní oblast lidského myšlení a lidská duše se k tomuto poznání dostává až pomocí určité duchovní zkušenosti.¹²² Jedná se o to nejsložitější učení, které musí křesťanští věřící pochopit. Zároveň se tím křesťanství staví do pozice jakéhosi speciálního

¹²⁰ Gardner, L. *Pravda a křesťanství*, s. 21.

¹²¹ Tamtéž, s. 21.

¹²² Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 147.

monoteismu. Jedná se o tzv. *trinitární nauku*, která má lidem ukázat neuvěřitelnou velikost a dobrotu jejich Boha.¹²³ A my si nyní si toto učení přiblížíme.

Ježíšova osoba je pro křesťanské náboženství nesmírně důležitá. Pouze skrze něho je možné očištění lidského pokolení od hříchů. Jen boží milost může člověka zachránit a Ježíš Kristus byl největším projevem této milosti. Milosti, o které se nikdy nepřestane uvažovat jako o jednom z nejsilnějších momentů lidských dějin.¹²⁴ Sám Ježíš hlásal: „(...) *neboť jsem sestoupil z nebe, ne abych činil vůli svou, ale abych činil vůli toho, který mě poslal.*“ (Jan 6: 38) Je tedy jakýmsi reprezentantem božího slova na zemi. Bůh je v křesťanství chápán a vnímán jako extrémně vzdálený od lidského světa. Stejně jako v judaismu, i zde funguje jakási propast mezi těmito dvěma entitami. Narozením Krista se tato propast začala zmenšovat a lidé nabyli pocitu, že jsou Bohu o něco blíže.¹²⁵ Ježíš jim Boha přiblížil, zjednodušil lidem přístup k němu a také upevnil a posílil víru v Boha. Ježíš je často v křesťanském myšlení označován jako Slovo. V následujících řádcích si vysvětlíme, proč tomu tak je.

Veškerá aktivita, kterou Ježíš činil, vše co mu vycházelo z úst, každý jeho krok, to vše bylo aktivitou Boha. Ten seslal Ježíše na tento svět a Ježíš vše činil pod naprostou vírou a podřízeností. Dokazuje to i osobní označování Boha. Ježíš ho totiž oslovoval výrazem *Abba*, tedy *Otče*. Zároveň žádal po lidu, aby Boha vnímal stejně jako Ježíš.¹²⁶ Vždyť právě Ježíš byl seslán Bohem, který odpustil všechny lidské hříchy skrze svého ukřižovaného Syna. Právě oběť a zmrtvýchvstání Ježíše Krista je nejsilnějším okamžikem Nového zákona a celé křesťanské víry. Každý, kdo pak uvěřil a uvěří v toto

¹²³ Beinert, W. *Malé dějiny křesťanského myšlení*, s. 195.

¹²⁴ Blumlik, M. *Judaismus*, s. 21.

¹²⁵ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 138.

¹²⁶ God: God in the New Testament. Jones, L. (ed.) *Encyclopedia Of Religion*. Svazek 5, s. 3544.

zmrtvýchvstání, se může ucházet o boží lásku. Tato představa tak zahrnuje kohokoli bez rozdílu národnosti nebo barvy pleti.¹²⁷

Ježíš Kristus jako jediný znal Boha, který byl ostatním lidem neviditelný. Sám Ježíš ho reprezentoval na zemi. Byl zviditelněním samotného Boha, který se díky Ježíši ukázal v těle.¹²⁸ Tato událost byla pro lidstvo nesmírně důležitá. Do té doby si totiž člověk jen těžko představoval Boha. Nyní zde stál Ježíš, člověk z masa a kostí. Bůh tak sestoupil na zemi a byl blíž k lidem, kteří jeho víru slyšeli.¹²⁹

„Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh. To bylo na počátku u Boha. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest.“ (Jan 1: 1 – 3)

Slovo, tedy latinsky *Logos*, byl podle Janova evangelia Bůh, ale zároveň Ježíš. Arius¹³⁰ ale upozorňoval na to, že Ježíš v Novém Zákoně hovoří o Bohu jako o „Otcí“. Tím sám naznačuje, že je mezi božskou osobou a jím samým určitý rozdíl. Nejedná se o stejnou podstatu. Božství bylo totiž Ježíši dáno pouze darem, nebylo součástí jeho přirozenosti. Bůh je jen jeden a je jedinečný. Ariánovo učení bylo ale na Nikajském koncilu zavrhnuto.¹³¹

Teprve až po Ježíšově smrti se jeho přívrženci začali shodovat v tom, že byl patrně božského původu. Tato teorie byla ovšem schválena až ve 4. století a přijímala Ježíše jako Boha v lidské povaze, ačkoli sám Ježíš právě toto vyznání nehlásal. Prohlašoval se totiž za „Syna člověka“, čímž chtěl pravděpodobně naznačit a upozornit na svoji zranitelnost a smrtelnost. Jak ale mohl sám Ježíš tvrdit, že nebyl Bohem vzhledem k jeho neuvěřitelným činům? Ježíš

¹²⁷ Wright, R. *Evoluce Boha*, s. 206 – 238.

¹²⁸ Zeman, J. *Úvahy o Bohu*, s. 11.

¹²⁹ Gardner, L. *Pravda a křesťanství*, s. 75.

¹³⁰ Arius se narodil kolem roku 260 a byl teologem. Je známý především díky svému učení o Trojici, proti kterému se postavil biskup Alexandr. IENCYKLOPEDIIE.CZ. Arius. [online]. www.iencyklopedie.cz [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/arius/>

¹³¹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 139.

přeci uměl proměnit vodu ve víno a uzdravovat nemocné. Lidé se jen dotkli jeho roucha a nemoc od nich náhle odešla. Apoštol Pavel tvrdí, že Bůh dal Ježíšovi jakousi božskou moc a umožnil mu tak provádět tyto úkony. Na druhou stranu ale Ježíš nehlásal, že je tato moc dána pouze jeho osobě a dával svým učedníkům najevo, že i oni mohou být touto silou obdarováni.¹³²

Pro Pavla byl Ježíš mesiášem. Nebyl obyčejným člověkem, ale ani vtěleným Bohem.¹³³ Tato myšlenka pronásledovala křesťany po mnoho let a bylo nutno ji jednoznačně uzavřít. Pokusilo se o to několik koncilů. Prvním z nich byl koncil v Nikaji (325), který svolal císař Konstantin. Nakonec bylo tedy ustanoveno oficiální stanovisko církve, že Bůh a Ježíš jsou ze stejné podstaty.¹³⁴

„Věříme v jednoho Boha, Otce vševládajícího, Učinitele všech věcí viditelných i neviditelných. A v jednoho Pána, Ježíše Krista, Syna Božího, zplozeného z Otce, jednorozeného, tj. z podstaty Otcovy, Boha z Boha, Světlo ze Světla, pravého Boha z pravého Boha, zplozeného, nikoli stvořeného, jedné podstaty (...) s Otcem (...)”¹³⁵.

Ježíš nemohl být pouhým člověkem a byl stvořen jako Bůh z Boha, tedy vtělením Boha.¹³⁶ Byl Synem Otce, jsou tedy ze stejné božské podstaty. Zrodil se působením Ducha svatého z lidské matky a vstoupil na lidský svět pro spásu lidstva.¹³⁷

To ale nemohlo křesťanským myslitelům jako vysvětlení stačit. Nastal jasný problém – když je Ježíš Bůh z Boha, existují tedy dva Bohové? Samozřejmě že ne, protože to by odporovalo křesťanské monoteistické víře. Kdo je tedy Ježíš a jak se liší od Boha? Někteří

¹³² Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 107 – 113.

¹³³ Tamtéž, s. 107 – 113.

¹³⁴ Nicajský koncil se uskutečnil v roce 325. (Nikajsko-konstantinopolské vyznání víry. In: Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 390.)

¹³⁵ Lohse, B. *Epochy dějin dogmatu*, s. 43.

¹³⁶ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 141.

¹³⁷ Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 390.

kritikové křesťanství označovali tuto víru za triteismus – víru v existenci tří Bohů: Otce, Syna a Ducha svatého. Křesťané ale měli jasný cíl ukázat, že Ježíš není naprosto odlišný od Boha. Že sice není pouhým člověkem, ale zároveň není plně Bohem.¹³⁸

Než si přiblížíme historický vývoj pojetí Trojice, zbývá nám vysvětlit myšlenka Ducha svatého. Duch svatý je jakousi mocí samotného Boha. Skrze něj, stejně jako skrze Ježíše Krista, je lidstvu zjevena božská podstata. Existuje samozřejmě rozdíl mezi Bohem a Duchem svatým. Je to jakási moc nebo spíše dech samotného Boha. Pomocí Ducha svatého stvořil Bůh všechny věci na zemi. Stejně tak Duch svatý osvětlil evangelisty a dával jim inspiraci při psaní Bible. Ta tedy není pouhým vzpomínáním lidí nebo ledajakým vyprávěním. Píší ji lidé osvícení Duchem svatým.¹³⁹

4. 3. 1 Interpretace boží trojjedinosti

Později s řešením problému božské Trojice přišli Kappadočané.¹⁴⁰ Je pravděpodobné, že po ariánském učení hrozilo, že se z křesťanství stane modlářství. Učení o vtělení totiž mohlo dávat lidským bytostem možnost uvažovat o Bohu v lidských kategoriích. Kappadočané tak patrně přišli s novým myšlením právě proto, aby předešli takovému modlářství a odtrhnutí se od tradiční křesťanské víry. Mohli se snažit o vrácení jakési částečné nepochopitelnosti, vzdálenosti a tím i tajemnosti. Jejich teorie přinesla řešení pro ortodoxní východní církve, která vnímala Boha jako konajícího. Byl pro ně bytostí, kterou mohli poznat pouze skrze jeho působení a neměli zájem o jakékoli přiblížení se k jeho podstatě.¹⁴¹ Tito Kappadočané začali vnímat Boha jako jednu substanci ve třech osobách (*hypostaseis*). Pomocí těchto hypostází o sobě dává Bůh vědět světu. Pouze skrze tyto osoby

¹³⁸ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 142 – 143.

¹³⁹ Heaster, D. *Biblické základy*, s. 15 – 23.

¹⁴⁰ Kapadočané: kaisarejský biskup Basileios, jeho bratr biskup z Nyssy a přítel Řehoř.

¹⁴¹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 145.

můžeme boží substanci poznat, ale ne přímo substanci samotnou ve své podstatě. Jsme schopni ji totiž poznat pouze částečně a neúplně, díky našim omezeným možnostem rozumu. Tři hypostáze se také vzájemně prolínají.¹⁴²

„Kdyby se nám nezjevil Syn, nikdy bychom nevěděli o Otci, a o Synovi bychom nevěděli bez imanentního Ducha, díky němuž ho poznáváme.“¹⁴³

Naopak pro latinskou, západní církev se pokusil o definici Trojice svatý Augustin¹⁴⁴. Ten přichází s osobnějším vnímání Boha a tří hypostází. Při představě vtělení byl Augustin velmi znepokojen a pokládal ji za rouhačství a zneuctění. Díky biskupovi Ambrožovi¹⁴⁵ nakonec pochopil pojetí Boha v rámci novoplatonismu, který byl v tehdejší světě velmi rozšířen. Augustin hledal Boha v mysli a to jak v její nevědomé, tak i ve vědomé části. Pouze zde můžeme objevit Boha, pouze zde jsme schopni se mu přiblížit. Boha tedy Augustin poznává ve svém nitru. Sám také později rozvinul vlastní tezi o třech osobách božské bytosti. Stejně jako Boha, i Trojici člověk objeví ve svém nitru, ve své mysli. Trojice je v každé lidské mysli jako odraz božské substance. Tento odraz je pouze jakousi stopou, kterou v člověku Bůh stvořil, protože je lidské pokolení stvořeno jako obraz Boha.¹⁴⁶

¹⁴² Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 147 – 148.

¹⁴³ Tamtéž, s. 147.

¹⁴⁴ Svatý Augustin: Narodil se 354 v severní Africe a zemřel v roce 430. Byl biskupem a učitelem církve. Za jeho asi nejznámější dílo se považuje spis *Vyznání*. SVĚTCI K NÁM HOVOŘÍ. Sv. Augustin [online]. catholica.cz [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <http://catholica.cz/?id=3808>.

¹⁴⁵ Biskup svatý Ambrož: Narodil se zřejmě v roce 340 a zemřel roku 397. Byl jedním z církevních otců a působil jako biskup v Miláně: NEW ADVENT. St. Ambrose [online]. newadvent.org [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <http://www.newadvent.org/cathen/01383c.htm>.

¹⁴⁶ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 149 – 153.

Ačkoli například Islám vytýká křesťanství, že se trojjediností obrací k polyteismu, křesťané chápou tuto myšlenku spíše jako zdůraznění jednoty Boha. Je to jakýsi způsob jak vyjádřit, jak moc je Bůh Jedno.¹⁴⁷

4. 4 Rozdílné pojetí Boha

Nemůžeme samozřejmě tvrdit, že katolická, protestantská i pravoslavná církev pojímají Boha naprosto totožně. To by nebyla pravda a právě v této části práce se na tento problém zaměříme. Obecně lze ovšem říct, že pro všechny křesťanské církve platí víra ve Stvořitele. V Boha, který stojí za vznikem veškerenstva. Je to všemohoucí Bůh, Bůh vševědoucí a odlišný od člověka, kterého stvořil. Člověk je proti Bohu maličký, stojí pod boží slávou, ale Bůh je pro něj osobním Bohem.¹⁴⁸

Než se budeme věnovat samotnému rozdělení církví a jejich pojetí Boha, přiblížíme si stručný, ale zajímavý a důležitý vývoj tohoto pojetí v křesťanské historii a u velikých a důležitých křesťanských myslitelů.

Ve výše zmíněném jsme již poznamenali učení svatého Augustina a Kappadočanů. Přesuňme se nyní ale v historii o několik kroků kupředu. Krátce po uzavření Athénské Akademie v roce 529 se vyskytlo učení Dionýsia Areopagita¹⁴⁹. Pro něj byla cestou k Bohu především liturgie. Ta totiž pozvedne křesťana k samotnému Bohu, protože ho zavede mimo smyslové vjemy a pojmy. Bůh pro něj nebyl nejvyšším jsoucnem, ale byl mimo lidské chápání. Stál mimo věcné skutečnosti a ničím se nepodobal ničemu, co mohou lidé poznat. Stál také mimo všechna jména a jsoucná. V Bibli existují jména pouze proto, aby Bůh umožnil lidstvu se k němu přiblížit a podílet se na jeho přirozenosti. Ovšem veškerá jména a atributy, které Bůh vyjevuje,

¹⁴⁷ Brague, R. *O Bohu u křesťanů a o jednom nebo dvou dalších*, s. 12.

¹⁴⁸ Funda, A. O. *Mezi vírou a racionalitou*, s. 92.

¹⁴⁹ Dionýsios Areopagita: označován za Dionýsios Pseudo-Areopagita. Přesné místo ani datum jeho narození a smrti neznáme. STANFORD ECYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY. Pseudo-Dionysius the Areopagite [online] plato.stanford.edu [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/pseudo-dionysius-areopagite/>

nejsou jeho pravou ukázkou. Člověk musí naopak veškerá tato jména odmítnout a zaměřit se na to, co Bůh není. Tento paradox člověka postupně dovede k myšlence, že Boha lze poznat, ale je nepoznatelný a podobně. Právě tato představa člověka dovede k samotné podstatě. Bůh má ale dva aspekty. Jedna část je otočena do lidského světa, ve kterém se projevuje, a ta druhá je naopak otočena sama do sebe. Ta zůstává naprosto nepochopitelná lidskému pokolení.¹⁵⁰

Latinové a Řekové se tedy odlišovali jak ve vnímání Boha, tak v pochopení samotného Kristova vtělení. Řekové a především Maximos Vyznavač¹⁵¹ vnímali Ježíše jako vyvoleného Bohem. Věřili, že by Bůh přivedl na svět Ježíše, i kdyby nedošlo k prvotnímu Adamovu hříchu. Lidé jsou totiž stvořeni k obrazu Boha a jako takoví mají v sobě boží potenciál. Ten se ale musí uskutečnit, aby mohl být člověk plně lidský. Ježíš tak přišel na svět, aby lidem ukázal, jakého postavení můžeme díky Bohu nabýt. Řekové na druhou stranu učili nutnost vykoupení z hříchu. Anselm z Canterbury¹⁵² o tom pojednával ve svém díle *Proč se Bůh stal člověkem*. Toto vykoupení muselo proběhnout pomocí bytosti, která byla člověkem a zároveň Bohem. Tedy pouze Ježíš mohl vykoupit lidstvo z hříchu a jedině on. Taková myšlenka pravděpodobně posílila pojetí Boha jako kruté bytosti, která se spokojí pouze s krvavou smrtí svého Syna.¹⁵³

4. 4. 1 Římsko-katolická církev

Katolická církev staví svoji víru především na autoritě církevní instituce. Proč? Církev je totiž jediným prostředníkem mezi člověkem

¹⁵⁰ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 157 – 160.

¹⁵¹ Maximos Vyznavač: Vlastním jménem Maximus Confessor, známý jako svatý Maxim Vyznavač se narodil kolem roku 580 a zemřel 622. SVĚTCI K NÁM HOVOŘÍ. Sv. Maxim Vyznavač [online]. catholica.cz [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <http://catholica.cz/?id=4179>.

¹⁵² Anselm z Canterbury: Tento křesťanský myslitel se narodil v roce 1033 a zemřel 1109. V roce 1093 byl zvolen arcibiskupem. INTERNET ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY. Anselm of Canterbury (1033-1109) [online]. www.iep.utm.edu [cit 26. 3. 2014], dostupné z: SVĚTCI K NÁM HOVOŘÍ. Sv. Maxim Vyznavač [online]. catholica.cz [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <http://catholica.cz/?id=4179>.

¹⁵³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 161.

a Bohem. Je jakýmsi zprostředkovatelem víry a učí člověka jak žít podle boží vůle.¹⁵⁴

Katolická církev chápe Boha jako něco, co tvoří, ale samo nikdy nebylo stvořeno. Je to duchovní podstata, která se vyskytuje mimo lidský svět. Bůh je pro ně věčným a řídícím. Božská podstata je trojjediná – funguje ve třech osobách. Jako Otec, Syn a Duch svatý.¹⁵⁵ „*Je charakterizován řadou vlastností jako: věčnost, nekonečnost, neměnitelnost, všudypřítomnost, všemohoucnost, vševědoucnost, spravedlivost, nezměnitelnost, moudrost, svatost, milost, láska atd.*“¹⁵⁶ Zde nesmíme opomenout ani nutnou víru přesahující rozum. Ta je pro katolicismus velice důležitá. Bůh dává světu vnitřní smysl tím, že stvořil člověka ke svému obrazu. Zároveň ale protkává svět transcendentním smyslem díky Ježíši, kterého poslal jako svého Syna.¹⁵⁷ Katolicismus zároveň dává relativně velký důraz na existenci andělů a úctu k blahořečeným, tedy svatým. Tím se tak vlastně přibližuje určitému modlářství. Evangelické církve se k těmto bytostem rovněž obrací, ale nejedná se zde o prokazování andělům a svatým božské cti.¹⁵⁸

Římskokatolický kněz svatý Jan od Kříže¹⁵⁹ tvrdil, že Bůh mlčí. Vše, co totiž chtěl a potřeboval sdělit, již sdělil. Bůh dal lidstvu vše, co měl, o vše se s lidmi podělil a už mu tedy nic nezbylo. Vše sdělil světu skrze Ježíše a kdyby ještě promluvil, už by se jen opakoval. Pokud se

¹⁵⁴ STUDENTSKÉ KŘESŤANSKÉ Hnutí. Katolík nebo protestant? [online]. www.skholomouc.cz [cit 1. 04. 2014], dostupné z: <http://www.skholomouc.cz/clanky/149-katolik-nebo-protestant>

¹⁵⁵ Zeman, J. *Úvahy o Bohu*, s. 10.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 10 – 11.

¹⁵⁸ Čapek, S. *Výklad Desatera*, s. 18.

¹⁵⁹ Svatý Jan od Kříže se narodil v roce 1542 a zemřel 1591. Byl významným křesťanským knězem a učitelem církve. SVĚTCI K NÁM HOVOŘÍ. Sv. Jan od Kříže [online]. [catholica.cz](http://catholica.cz/?id=4875) [cit 26. 3. 2014], dostupné z: <http://catholica.cz/?id=4875>

tedy každý křesťan podívá na postavu Ježíše tak, jak má, nalezne v něm všechny odpovědi na své otázky.¹⁶⁰

4. 4. 2 Pravoslaví

Pravoslavná církev se svým myšlením a věroukou opírá o nicejsko-konstantinopolské vyznání víry, které jsme zmínili již dříve. Zastává a souhlasí s názorem boží Trojjedinosti, Bohu ve třech osobách. Ježíš Kristus je pro ně tedy Bohočlověk a byl vtěleným Synem Boha. Na rozdíl od západních církví je tato východní pravoslavná církev orientovaná odlišně v otázce spásy člověka. Spása jako taková není právním aktem mezi člověkem a Bohem. Zároveň odmítá papežskou neomylnost, která byla zavedena až po nicejsko-konstantinopolském koncilu.¹⁶¹

Pravoslaví se tedy zaměřuje především na boží Trojjedinost. Věří, že právě tato idea je svědectvím lásky mezi lidmi. I Bůh je totiž spojen třemi odlišnými osobami, a proto je tedy vztah mezi lidmi božského původu. Zároveň má ale křesťany toto Trojice nabádat k neustálému úžasu nad Bohem, který je takto tajemný a záhadný. Lidé se ho tedy nedopátrají žádnými racionálními úvahami, ale pravou vírou a účastí na Bohu, ke které člověk jako boží stvoření směřuje.¹⁶²

V učení východní církve se projevil také apofatismus. Pravoslaví bylo totiž příznivým prostředím pro vyjadřování Boha podle toho, co není, nikoli podle toho, co je. Tím se totiž údajně lépe prezentovala a vyjadřovala absolutní Boží jinakost. Vše, co se totiž o Bohu říká v pozitivních heslech, je pouze opisem, pouze představováním toho, co Boha obklopuje. Ne toho, co Bůh je.¹⁶³

¹⁶⁰ Brague, R. *O Bohu u křesťanů a o jednom nebo dvou dalších*, s. 95 – 98.

¹⁶¹ Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 422 – 423.

¹⁶² Filipi, P. *Křesťanstvo*, s. 29.

¹⁶³ Tamtéž, s. 29.

Je určitě zajímavé poznamenat, že se pravoslavná církev v podstatě zabývá postavou Ježíše Krista pouze okrajově. Zabývá se především jeho vzkříšením. Lidský svět se totiž touto událostí změnil. Pokud jde o vykoupení z hříchů skrze Ježíše, nejde pouze o ideu týkající se jen zbožných jednotlivců. Naopak se jedná o myšlenku postihující celý svět a veškeré lidstvo.¹⁶⁴

4. 4. 3 Protestantismus

Protestantismus je charakteristický především svým zaměřením na Písmo a osobní víru v Boha. Hlavními směry protestantských směrů jsou luterství, kalvinismus a anglikánství.¹⁶⁵

Na rozdíl od římsko-katolické církve vidí protestantismus svoji autoritu přímo v Bohu a Písmu. Mezi člověkem a Bohem tedy nefunguje žádný prostředník v podobě církve, ale právě naopak je zde člověk vystaven pouze sám sobě. Jedná se přímý vztah k božské bytosti a jako takový je vztahem zodpovědnosti. Každý člověk je před Bohem zodpovědný za své vlastní hříchy a zpovídá se pouze a jen Bohu, nikoli církvi a jiné autoritě. Církev člověka nespasí, tato funkce náleží jen Bohu.¹⁶⁶

Pravou cestou ke spáse je tedy víra a to víra individuální. V protestantismu v podstatě nezáleží na tom, k jaké církvi se jednatlivec hlásí.¹⁶⁷

Bůh podle protestantů promluvil především díky životu a smrti Ježíše Krista. Boží slovo se vtělilo do této bytosti a díky němu lze toto slovo číst. Je tedy zprostředkovatelem božího slova a jeho interpretací. Skrze Ježíše Bůh věřícím nabídl možnost jeho poznání.

¹⁶⁴ Filipi, P. *Křesťanstvo*, s. 30 – 31.

¹⁶⁵ Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 426.

¹⁶⁶ STUDENTSKÉ KŘESŤANSKÉ HNUTÍ. Katolík nebo protestant? [online]. www.skh-olomouc.cz [cit 1. 04. 2014], dostupné z: <http://www.skh-olomouc.cz/clanky/149-katolik-nebo-protestant>

¹⁶⁷ Mácha, P. *Hledání středu – Světová náboženství v původních textech*, s. 72.

Událost tohoto vstupu Boha do dějin prezentuje spásu člověka, věřícího. A pouze Bible protestantům slouží jako vyznání víry, jako možnost objevit a poznat Boha.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Zumstein, J. *Protestantismus a první křesťané*, s. 17 – 21.

5 Islám

Nyní se práce přesune k nejmladšímu monoteistickému náboženství, islámu. Právě ten se stává v současném světě velmi důležitým a jeho vyznavače můžeme najít téměř ve všech evropských metropolích.

Jedním z hlavních a podstatných bodů muslimského náboženství je postava Muhammada. Ten byl totiž bytostně přesvědčen o tom, že božské zjevení, které ho potkalo, nebylo výjimečné. Nebylo totiž výlučným pouze pro něj. Naopak se vyskytlo již dříve, a sice u židů a křesťanů. Bůh v minulosti oslovil tyto civilizace, ale zvěstovatelé Boha nepochopili a jeho učení vykládali nepřijatelným způsobem. Právě vyznání tak bylo těmito proroky zničeno.¹⁶⁹ Muslimové tedy věří, že předchozí proroci byli posláni rovněž od islámského Boha Alláha, stejně jako prorok Muhammad.¹⁷⁰

Muhammad se zde považuje za „pečeť proroků“, protože je posledním ze všech proroků a skrze něho se Bůh rozhodl spolupracovat s lidským pokolením. Pečetí proroků je prezentována idea, že právě Muhammad, který byl poslán Alláhem, aby kázal muslimskou víru v jednoho Boha, je posledním prorokem světa. Právě on totiž vykládá a šíří Alláhovo učení a víru tak, jak si to Alláh přeje. Na rozdíl od Ježíše nebo Mojžíše. Ti zastupovali stejného Boha jako Muhammad, ale učení nepochopili a nesli ho tak zničené.¹⁷¹ Zásadním dokumentem je pro islám Korán¹⁷², který je jasně daný Bohem a musí být respektován a následován. Jedná se tedy o Svatou

¹⁶⁹ Ludwig, R. Rodí se křesťanská Evropa, in: Birnstein Uwe (et al.), *Kronika křesťanství*, s. 100.

¹⁷⁰ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 30.

¹⁷¹ Medel, M. *Náboženství v boji o Palestinu*, s. 24.

¹⁷² Korán je posvátná kniha Islámu. Je psána spisovnou arabštinou.

knihu islámu. Zároveň cokoli, co bude v islámu vymyšleno nově, aniž by to bylo obsaženo v Koránu, musí být zavrhnuto.¹⁷³

Je určitě zajímavé poznamenat, že islám neučí, že by lidstvo neslo hříchy za prvotní hřích Adama a Evy. Naopak hlásá, že každý člověk nese teprve až své vlastní hříchy. V tomto směru se tedy islám neobrací k minulosti jako křesťané a židé.¹⁷⁴ Přesuňme se nyní ale do historie. Ukážeme si, jak vlastně víra v islámského Boha Alláha vznikla a jak ji Muhammad prezentoval.

5.1 Muhammad

Postava Muhammada ibn Abdalláha se objevila kolem roku 610. Muhammad žil v Mekce a směřoval své modlitby k nejvyššímu Bohu Arábie. V Mekce se ovšem ujali vedení Kurajšovci, arabský kmen, a lidé začali propadat nejistotám. To Muhammed velmi dobře věděl a snažil se přijít s řešením. Začal hlásat o postavě jediného nejvyššího Boha a sice *al-Láha*, o kterém se ale již vědělo. Tento Bůh již fungoval jako nejvyšší při božském panteonu, který byl všem tehdejšími kmenům Arábie znám. Muhammad ho ale vnímal jako jediného a dokonce tvrdil, že je totožný s židovským a křesťanským Bohem. V roce 610 se totiž Muhammadovi na hoře Hirá' zjevil anděl. Přikázal mu, aby prorokoval boží slovo, aby šel a všem hlásal, že pouze Alláh je jediný Bůh, ve kterého mají lidé věřit a ke kterému se mají modlit.¹⁷⁵

„Přednášej ve jménu Pána svého, který stvořil, člověka z kapky přilnavé stvořil! Přednášej, vždyť Pán tvůj je nadmíru štědrý, ten, jenž naučil perem, naučil člověka, co ještě neznal.“ (Korán 96:1 – 5)

Muhammad dostal strach a utekl. Později se mu ale zjevil další anděl a tentokrát se pravděpodobně jednalo o anděla Gabriela. Ten je v islámu znám jako prostředník, který umožňuje komunikaci mezi

¹⁷³ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 18.

¹⁷⁴ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 30.

¹⁷⁵ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 167 – 172.

lidským a nebeským světem. Andělé mu promlouvali do duše, aby začal hlásat vyznání jediného Boha. Lidé totiž v Muhammadově době potřebovali cosi jako naději, potřebovali jistotu ve svém životě. Bylo pro ně tak důležité, že se nyní objevil Alláh, který jim dal Korán a proroka. Tato svatá kniha byla Muhammadovi zjevována verš po verši během jeho života. Zaznamenával vše v průběhu těchto zjevení a dokonce se Boha ptal na těžké otázky, které Bůh objasňoval. V tom se islám odlišuje od Bible. Ta byla totiž autorům zprostředkována Bohem. Vdechl jakousi inspiraci nebo Ducha svatého do apoštolů a dalších autorů Písma a ti tak pomocí rozpomínání se zapisovali do Bible.¹⁷⁶

Felix Tauer v publikaci *Dějiny Islámu* tvrdí, že ještě před vznikem samotného islámu fungoval u arabských kmenů jakýsi zárodek monoteismu. Ačkoli zde tedy bylo množství bohů, pořád zde existoval jeden, který byl nad všemi ostatními, a to především svým podstatným činem – stvořením světa.¹⁷⁷ Lidé již tedy vnímali Alláha jako nejvyššího Boha, ale v rámci božského panteonu. Nebyl tak důvod lid přesvědčovat o jeho existenci, pouze o jeho naprosté samostatnosti. Samozřejmě že na začátku svého působení se Muhammad setkal s odmítnutím, a ti, kteří přijali jeho hlásání, byli pouhou menšinou. O konkrétním zákazu uctívání vícera bohů se vrátíme v nadcházejících podkapitolách. Nová byla ale v Koránu myšlenka odevzdanosti Bohu. Muslim se totiž musí Stvořiteli podřídit, odevzdat se mu.¹⁷⁸ Vždyť již samotný pojem islám (*aslama*) se překládá jako „odevzdání se“.¹⁷⁹ To vše hlásal Muhammad arabským kmenům. Právě on byl, je a bude vnímán jako nejdůležitější lidská bytost celého

¹⁷⁶ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 167 – 175.

¹⁷⁷ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 29.

¹⁷⁸ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 177.

¹⁷⁹ Mendel, M. *Náboženství v boji o Palestinu*, s. 24.

islámského vyznání. Jeho osoba se dokonce dostala k prvnímu sloupu víry v islámu.

Příchod Muhammada tedy znamenal odmítnutí předchozích božstev. On sám prohlásil, že tato božstva se mají považovat za demony, kteří svádějí lidstvo k falešné víře. Celá společnost se nemá klanět jim, ale pouze jedinému pravému Bohu. Zároveň je třeba všechna kultovní místa vrátit zpět Alláhovi, pro něhož jsou určena. Pro Muhammada bylo tedy hlavním úkolem přivést lidstvo k víře v jednoho hlavního boha – Alláha.¹⁸⁰

5. 2 Korán a muslimská víra

Islám také zároveň stojí na existenci Koránu. Ten je pravdivým a platným Božím slovem. Proto má pro muslimy podstatný význam. Čtení Koránu má člověka uvést na správnou životní cestu a vymanit ho z útrap jeho života.¹⁸¹ Ovšem prvotním významem lidské víry v Boha je pro muslimy poznání onoho nejvyššího Stvořitele. Každý člověk se má vnitřně obrátit k Bohu a ostatní úkoly lidského života odsunout až na druhotné místo. Zde mají muslimové na mysli například ideu lásky k majetku, ke které se ještě vrátíme.¹⁸² Zároveň Korán hlásá v podstatě myšlenky morálního dobra. Islám se soustředí na chudé a to, jak s nimi společnost má zacházet. Právě to je jednou z důležitých a krásných myšlenek všech monoteistických náboženství – morální hodnoty. Dále je pro tuto svatou knihu nutné neustálé rozšiřování božího poselství. Za svoji víru se samozřejmě muslim nesmí stydět a naopak ji má šířit a hlásat, kde může, aby celý svět přivedl k poznání a víře v jediného a dokonalého Boha Alláha. Samotný Korán se má číst nahlas, čímž se umocní jeho slovo a lidský hlas tak zapříčiní zdůraznění jeho účinku. To samozřejmě souvisí

¹⁸⁰ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 29.

¹⁸¹ Ludwig, R. Rodí se křesťanská Evropa, in: Birnstein Uwe (et al.), *Kronika křesťanství*, s. 100.

¹⁸² Charj, Š. F. *Islám*, s. 185.

i s krásou arabského jazyka, který hlasitou četbu Koránu posouvá do jiných výšin.¹⁸³ Arabština je opravdu líbezným jazykem plným zajímavých tónů. Jeho modlitby, které je možné vyhledat v dnešní době kdekoli na internetu a jinde, znějí úžasně a současně dokáží diváka vtáhnout do svého kouzla.

V islámu ovšem musí fungovat tzv. *dín*. Jedná se o vztah jedince ke světu a Stvořiteli. *Dín* je nejčastěji překládáno jako „náboženství“ a v podstatě by mělo znamenat „být zadlužen“. Kromě určitého vztahu člověka k Bohu a vesmíru je zde zahrnut i jakýsi vztah člověka k sobě samému. Právě v *dínu* můžeme najít základy islámské víry, jako je víra v jednoho Boha a jeho posla Muhammada. Bohu se musí lidé odevzdat do jeho vůle, musejí mu věřit. Víra v Boha pak ovládá každý jejich čin. Bůh je pouze jeden a je zdrojem veškerenstva, které nás obklopuje. Je zdrojem všech vlastností, skutků, celého světa.¹⁸⁴ Islamisté musejí přijmout Boha jako jediného a nejmocnějšího, bytost, která se vyznačuje absolutní mocí.

„A když něčeho si přeje, je rozkaz Jeho pouze: „Staniž se!“ a stane se.“ (Korán 36: 82)

Zároveň muslimové musejí věřit v nehmotné bytosti, jako jsou andělé a celkově neviditelný a tajemný svět.¹⁸⁵ Jak jsme již zmínili v historickém náhledu vzniku víry v Boha Alláha, Bůh je jediný. Jako nejvyšší Bůh byl ale znám již před vznikem této víry, ale pouze jako nejvyšší mezi mnohými. Zároveň ho Arabové vnímali s několika dcerami po jeho boku. Při Muhammadově vystoupení je i tato myšlenka, stejně jako idea existence vícera bohů, striktně odmítnuta.¹⁸⁶

¹⁸³ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 178 – 179.

¹⁸⁴ Charjí, Š. F. *Islám*, s. 41 – 61.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 43.

¹⁸⁶ Kropáček, L. Pojetí boha v Islámu, in: Chlup, R. (ed.), *Bůh a bohové: Pojetí božství v náboženských tradicích světa*, 86.

Jak jsme již zmínili, Bůh je všude mezi lidmi, projevuje se v každém okamžiku života člověka. Tyto projevy nejsou pokaždé totožné a často se mění. Každou vteřinou se Bůh projevuje jinak, ale stále se jedná o jednu a tutéž boží podstatu, ze které vyzařuje nekonečně mnoho božských vlastností.¹⁸⁷

Výše jsme již uvedli zmínku o nutnosti muslima přesunout své tužby k Bohu. Lidé si musejí uvědomit, co ve svém životě chtějí, co je jejich životní prioritou. Pokud si totiž člověk nechá své srdce zaplnit touhami po materiálních věcech, pak se jeho život bude ubírat právě k nim. Na konci života člověk ale nebude šťastný. Musí si vybrat, protože lidské srdce nemůžeme rozdělit. Může ho naplnit pouze jedním směrem, a proto je nutná také víra pouze v jednoho jediného Boha. Víra ve vícero bohů je stejně nesmyslná jako víra v materiální tužby a zároveň v Boha. Tak nebude člověk šťastný, bude rozčleněný a nebude moc najít sám sebe. V případě, že si za svůj směr vybere Boha, pak se srdce uklidní a jeho život bude nadmíru šťastný.¹⁸⁸ Jediným zdrojem života má být pro muslima Bůh, který je zároveň zdrojem veškerých projevů. Tento božský zdroj vrcholí v člověku a ten je schopen být božím zástupcem na tomto světě.¹⁸⁹ Boha muslim uctívá pomocí denní modlitby, tzv. *salát*, která má pět částí prezentujících muslimskou víru – pět sloupců.¹⁹⁰

5.3 Jméno Alláh

Bůh je v islámu osločován výrazem *Alláh*. Je to arabský apelativ pro Boha – *iláh*. Slovo Alláh tak vzniká přidáním určitého členu: *al-iláh*. Představuje se nám zde tedy jediný a určitý Bůh, Alláh.¹⁹¹ V literatuře se výraz objevuje zapsán buďto jako al-iláh, nebo

¹⁸⁷ Charj, Š. F. *Islám*, s. 45.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 49.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 63.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 62.

¹⁹¹ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 29.

Alláh. Západnímu světu je určitě známější zápis Alláh, a proto ho budeme v práci používat i my.

„Není boha kromě Boha (pozn. Alláha)“ – „Lá iláha illá 'lláh“.¹⁹²

Na rozdíl od judaismu, islám používá jméno svého Boha relativně často. Židé ale ani neznají jméno svého Hospodina, a proto ho neoslovují. Islám ale svého Boha pravidelně tituluje. Na druhou stranu ale Boha taktéž, stejně jako židé, nezobrazuje.¹⁹³ V arabštině výraz *alaha* (sloveso) znamená: zbožňován nebo uctíván. Proto by se jméno Alláh dalo překládat jako „Ten, který je milován, Ten který je uctíván.“¹⁹⁴

Existuje mnoho označení pro islámského Boha. Muhammad ho prohlašoval a titulovat za *Pána Domu (Rabb al-Bajt)*, nebo jako *Převelikého*. Dokonce samotný Korán dává muslimům výčet jmen, kterými mohou oslovovat božskou bytost. Jedná se o tzv. *sto Překrásných jmen* a kromě nich se v Koránu objevuje pro Boha dlouhá řada přívlastků. Můžeme zde připomenout oslovení *Mocný, Svatý* a další.¹⁹⁵ Jakákoli nově vytvořená jména nebo nová oslovení pro Alláha a jeho přívlastky je v islámu zakázáno, stejně jako jakákoli revoluce v rámci nových myšlenek. Korán je daný, neměnný, je slovem božím a jako takový se nesmí měnit a nesmí se interpretovat jinak, než jak je dáno. Především je to jakési pojištění před vznikem mylných představ o Bohu, protože obyčejní lidé nemají právo definovat Alláha.¹⁹⁶ O Alláhovi se dá mluvit pouze v podobenstvích, protože ho nikdy nemůžeme nahlédnout v celé jeho podstatě. V přírodě zahlédneme některé z jeho znamení, ale nikdy se

¹⁹² Kropáček, L. Pojetí boha v Islámu, in: Chlup, R. (ed.), *Bůh a bohové: Pojetí božství v náboženských tradicích světa*, 86.

¹⁹³ Tamtéž, 87.

¹⁹⁴ Pavlincová, H., Horyna, B. *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 515.

¹⁹⁵ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 29.

¹⁹⁶ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 20.

nedostaneme k onomu transcendentnímu, k podstatě.¹⁹⁷ Karen Armstrongová ve své knize *Dějiny Boha* ukazuje několik jmen, kterými je Alláh oslovován.¹⁹⁸ Tato jména jsou ovšem pro muslimské myšlení podstatná. Často se recitují, odpočítávají na růžencích nebo se zpívají.¹⁹⁹

Narozdíl od například pravoslaví a katolicismu je islámský bůh potvrditelný jak rozumem, tak i díky zjevení.²⁰⁰ Člověk se má také rozumem řídit ve svém životě. Pokud bude řídit svůj život rozumem a zároveň vírou v nejvyššího boha, pak ho čekají pouze ty nejlepší možné výsledky.²⁰¹ Bůh je bytost, která dává lidskému pokolení smysl života. Stejně jako u židovského a křesťanského boha dal Stvořitel život prvnímu člověku, ze kterého stvořil jeho manželku. Pokud bylo tedy lidstvo stvořeno z jedné bytosti – Adama, pochází celá civilizace z jednoho společného pravzoru.²⁰²

5. 4 Alláhova jedinečnost - *tauhíd*

Islám ukazuje v každé jednotlivé Súře, jak moc je pro něj Alláh důležitý a jak moc k němu vzhlíží. Každá Súra totiž začíná slovy: „*Ve jménu Boha milosrdného, slitovného.*“²⁰³ Již několikrát jsme uvedli, že islám stojí na víře v Alláhovu jedinečnost. Tato víra je muslimy označována jako *tauhíd* a potvrzuje ji věta: „*Není Boha kromě Alláha*“. Je vysloveně nutné, aby každý muslim tuto formulaci a *tauhíd* správně pochopil. Pokud totiž nebude uvědomeno tak, jak má, celý islám se poté stane pohanským náboženstvím. Na *tauhídu* tedy závisí spása člověka.²⁰⁴ Následující kapitola nám ukáže, jak moc

¹⁹⁷ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 178.

¹⁹⁸ Například *al-Ghaní (bohatý a nekonečný)*, *al-Muhjí (dárce života)*, *al-Alím (znalý všech věcí)*, *al-Kalíma (působitel řeči)*.

¹⁹⁹ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 185.

²⁰⁰ Zeman, J. *Úvahy o Bohu*, s. 12.

²⁰¹ Charjí, Š. F. *Islám*, s. 46.

²⁰² Tamtéž, s. 39.

²⁰³ God: God in Islam. In: Jones, L. (ed.) *Encyclopedia Of Religion*. Svazek 5, s. 3561.

²⁰⁴ Philips, A. A. B.. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 11 – 13.

je víra v jedinečnost Alláha důležitá a kam až ji její nedodržení může stáhnout.

Muslimské náboženství, jak jsme již zmínili, stojí na pěti sloupcích víry. První, a tedy pravděpodobně nejdůležitější sloup, se týká božské jednosti. Islámské náboženství naprosto odmítá myšlenku existence jakéhokoli Boha kromě Alláha. Ten je jediný, jedinečný a nic se mu nevyrovná. Jedině tento Bůh může spasit člověka a je jedinou prioritou lidské bytosti. Je nestvořený a je příčinou veškerenstva. Ačkoli se v této práci často vyskytuje pojem „bytost“ v souvislosti s Bohem, neznamená to, že je Alláh obyčejnou bytostí, jako jsme my.²⁰⁵

Jedinečnost Alláha tedy znamená, že Bůh nemá partnera a je absolutně jediný a jedinečný. Zároveň nemá soupeře, ani sobě rovného. Výše jsme uvedli, že porušením jakékoli části *tauhídu*, třeba i víra v amulety a bůžky, znamená jeho narušení a tedy příklon k polyteismu.²⁰⁶

Tauhíd by se v Koránu (nikoli samotný Muhammadem) mohl rozdělit do tří částí – zachování jedinečnosti Boha (*Tauhíd ar-rubúbijja*), zachování jeho jmen a přívlastků (*Tauhíd al-asmá was-sifát*) a zachování Alláha jako jediné bytosti, kterou je možno uctívat (*Tauhíd al-'ibáda*).²⁰⁷

Alláh tedy v islámu vystupuje jako jediný Bůh. Ten tvoří vesmír a veškerenstvo, ale neznamená to, že by tyto entity potřeboval ke své existenci. Dokáže fungovat a existovat sám, aniž by cokoli potřeboval. Nestvořil tedy svět a člověka proto, že by tento čin byl pro něj nutný k přežití. Právě naopak, Bůh existuje i bez jakékoli další existence. V následujících kapitolách se zmíníme, proč vlastně Bůh stvořil

²⁰⁵ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 184 – 185.

²⁰⁶ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 15.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 16.

člověka. Neexistuje ale žádná další bytost, která by se jeho bytí rovnala nebo jen přibližovala a to v celém vesmíru. Nesmí tedy ani žádnému člověku být přisuzován jediný boží přívlastek. Člověk má ale následovat jak Boha, tak i proroka, protože prorok činí vůli Alláha. Neznamená to ovšem, že se mají lidé k proroku modlit. Takové vyznávání a modlení se ke komukoli mimo Alláha je zakázáno. V tom je islám velmi přísný.²⁰⁸

„Kdokoliv je poslušen posla, je poslušen i Boha, (...)“.
(Korán 4: 82/80)

Vraťme se ale k otázce, proč vlastně Alláh stvořil člověka? Byl zde nějaký primární důvod? Upozornili jsme, že Bůh člověka ani svět nepotřebuje ke své existenci a neměl nutný důvod k jejich stvoření. Proč je tedy stvořil? Důvod je v podstatě velmi prostý. Bůh byl ve stvořeném světě sám a nikdo nemohl obdivovat jeho dílo. Proto se rozhodl, že už nechce být jako skrytý poklad a chce být poznán člověkem. Tím dal Alláh člověku smysl života a sice – poznat Boha, který ho stvořil.²⁰⁹

Alláh jako jediný Bůh je absolutnem a lidské oko ho může zahlédnout jen pomocí jeho působení. Samotného boha o sobě poznat nemůžeme kvůli našemu omezenému chápání. Bůh je ale všude, všude kolem nás svojí silou. V islámu ale neexistuje myšlenka Boha, který je obsažen například ve stromě nebo zvířeti. To by opět vedlo k polyteistickým představám. Lidé by se mohli začít ke stromu modlit a vnímat ho jako talisman nebo modlu. Tato představa je muslimům cizí. I přesto je ale Bůh jakoby všude ve světě přítomen svojí mocí a silou, nikoli svojí vlastní osobou a existencí.

²⁰⁸ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 16 – 35.

²⁰⁹ Charj, Š. F. *Islám*, s. 45.

Bůh dává muslimům možnost vědění, řeči a života.²¹⁰ Zároveň ale k tomu, aby ho věřící poznali, byť omezeně, nepotřebují žádného prostředníka. Všechny modlitby mají směřovat přímo k Němu. Stejně tak není člověk schopen pochopit účel Alláhova stvoření v plné míře. Proto mají muslimové k dispozici Korán a proroky, tedy jediného a posledního proroka Muhammada, aby objasnili nejasnosti víry a posunuli člověka dál k pochopení.²¹¹

„Bohu náleží východ i západ, a ať se obrátíte kamkoliv, všude je tvář Boží. A Bůh věru je všezahrnující, vševědoucí!“
(Korán 2: 109/115)

Pokud ale skutečně existuje pouze jeden Stvořitel, cosi, co ovládá lidský svět a jeho chod, pak veškerá náboženství musejí pocházet od jednoho a téhož Boha. Proto muslimové musejí respektovat ostatní náboženství. Bůh také poslal mnoho proroků k jednotlivým národům, ale až Muhammad řádně pochopil víru tak, jak bylo potřeba. Proč ale jednotlivá náboženství mají různé tradice a pojetí boha? Je to díky kultuře, která podmiňuje vnímání náboženství v jednotlivých společnostech.²¹²

5. 5 Blíže než krční tepna...

Poznamenali jsme tedy, že člověk nemá mezi sebou a Alláhem žádného prostředníka, pouze proroka a Korán, kteří lidem pomáhají a zjednodušují víru. V podstatě se ale mezi člověka a Boha nic nestaví. Když se tedy muslim modlí, vzývá své modlitby přímo k jedinému Alláhovi. Bůh je člověku blíže než jeho krční tepna, ale přesto je naprosto transcendentním bohem.²¹³ *„My stvořili jsme*

²¹⁰ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 185.

²¹¹ Philips, A. A. B. *Základy tauhidu (jedinečnosti Alláha)*, s. 23 – 24.

²¹² Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 186.

²¹³ Kropáček, L. Pojetí boha v Islámu, in: Chlup, R. (ed.), *Bůh a bohové: Pojetí božství v náboženských tradicích světa*, 85.

člověka a dobře víme, co duše jeho mu našeptává. Vždyť blíže jsme mu než jeho tepna krční, (...)“ (Korán 50: 15/16)

Alláh je tedy transcendentní, je v obrovských výšinách mimo lidské poznání. Je tedy mimo lidský svět, je nad ním a všechno vidí a slyší. Nemůžeme proto tvrdit, že je Alláh přítomný ve světě, že obývá náš svět. Kdyby tomu tak bylo, museli by muslimové vidět Alláha také ve špíně a ohavných věcech. Lidem jsou ale špína, výkaly a další nechutnosti odporné. Pokud je špína člověku odporná, odmítá ji a není tak součástí jeho přirozenosti. Víra v Alláha je ale vtisknuta do každého člověka. Je tedy nepravděpodobné, v podstatě přímo zakázané, vnímat Alláha jako bytost obývající lidský prostor. Zároveň by se totiž lidé mohli klanět sami sobě navzájem, protože by Alláh mohl být ukryt také v nich a v každé věci na světě.²¹⁴

Určitě bychom měli také zmínit, že každému člověku, každému dítěti, je ještě před narozením vtisknuta víra v Alláha jako jediného Boha. Každá lidská duše touto vírou oplývá a přechod k jiné formě náboženství je způsoben pouze tlakem okolí. Alláh to ví, a proto tyto osoby svedené na scestí netrestá. Pokud ale člověk bude následovat svoji přirozenost, dostane se nakonec zpět k víře v Alláha a přijme islám. To je také jedním z důvodů, proč mnoho lidí konvertuje k islámu až v dospělosti nebo vyšším věku.²¹⁵

Alláh má neomezenou moc i poznání a je všemohoucí. Neexistuje tedy nic, co by Alláh nedokázal. Bůh je milostivý, neexistuje nic, co by nebylo požehnáno jeho milostivostí. Je zároveň nespátřitelný lidským okem. Už Mojžíš se tázal Boha, aby mu ukázal svoji tvář, ale Bůh odmítal. Stejný princip se vyskytuje i zde v islámu. Alláha lidské oko

²¹⁴ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 79 – 83.

²¹⁵ Tamtéž, s. 42.

nemůže spatřit. Bůh nepovolil ani prorokům, vyvoleným, aby spatřili jeho tvář, tak jak by pak mohl obyčejný člověk?²¹⁶

Kdyby byl Alláh spatřitelný v lidském světě a lidskou osobou, přestal by být tajemným jako je nyní a ztratil by tak svůj smysl životní zkoušky. Muslim má totiž v existenci Boha věřit, aniž by ho spatřit, to je výzvou a testem. Alláha je člověk schopen spatřit teprve až na Onom světě.²¹⁷

5.6 Alláhova neomezená moc

Tento jediný Bůh je v islámu absolutně spravedlivý a mocný. To ale neznamená, že jeho absolutní spravedlnost se projevuje v plné míře i v lidském světě. Právě zde totiž zasahuje člověk a spravedlnost Boha se tak stává v podstatě relativní. Lidské bytosti totiž působí nespravedlnost a jejich trest, nebo odměna je čeká až v posmrtném světě. Dříve než po smrti člověk nebude odměněn, ani potrestán. Tresty ještě za života člověka přijdou pouze tehdy, kdy lidský svět dosáhne okamžiku převládnutí spravedlnosti nad nespravedlností.²¹⁸ Přesuňme nyní pozornost k představě Alláha jako určujícího osud člověka.

„Pohroma žádná nepropukne jinak než s dovolením Božím. A kdo věří v Boha, toho srdce On na správnou cestu uvede – a Bůh je v každé věci vševědoucí.“ (Korán 64: 11)

S předurčením osudu v islámu souvisí také myšlenka svobody člověka před Bohem. V islámské kultuře se vyskytují dva názory na tuto svobodu. V Mekkánských súrách je člověk považován za svobodnou bytost, která má možnost volby, ačkoli Bůh osud předurčuje. Naopak v súrách Medínských najdeme myšlenky počítající s Bohem, který již předem vše předurčil a člověk tak koná

²¹⁶ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 89 – 95.

²¹⁷ Tamtéž, s. 97.

²¹⁸ Charj, Š. F. *Islám*, s. 43.

to, co bylo již nastaveno jako jasné. Svobodná vůle je zde tedy pouhým sebeklamem člověka. Stále se ale obecně jedná o Boha konajícího, který je absolutním a vševědoucím. Nepotřebuje k sobě žádného pomocníka, je tedy soběstačný a všemohoucí. Dává lidem jak život, tak i smrt, je to Pán muslimského lidu.²¹⁹

Alláh má pro všechny předem připravený určitý osud. Existuje zde tedy jakési předurčení. To souvisí i s myšlenkou, že má tak Bůh neomezenou moc. V podstatě je na jeho vůli, kam člověka jeho osud zavede. Nic ho neomezuje a je ve svých rozhodnutích nevyzpytatelný. Zajímavé je to, že vlastně Bůh je ten, kdo rozhoduje, zda lidstvo přijme víru, nebo nevíru. Člověk, který je tedy předurčen k víře, ten je díky Alláhu veden pravou cestou. Plní při ní boží vůli a po smrti se mu dostane odměny.²²⁰

Alláh je ukryt za celým lidským světem a stojí za všemi plány člověka. Proto není podroben ani času, ani prostoru, protože takovým změnám je podmaněn člověk. A člověk se od Boha liší, nejsou stejné podstaty a nemají ani stejné vlastnosti. Pokud je tedy pro člověka typické, že podléhá změnám času a prostoru, Bůh se těmito atributy necharakterizuje.²²¹ Bůh ale muslimy v jejich životě zkouší a sesílá na člověka často strach nebo hlad. Vše je ale předem předurčeno a Bůh pouze zakouší lidskou víru v něho.²²²

„Budeme vás zkoušet trochu strachem a hladem a ztrátou na majetku i lidech a plodech – avšak oznam zvěst radostnou trpělivým (...).“ (Korán 2: 150/155)

Ačkoli je ale lidstvu předurčen jeho osud Alláhem, i přesto bůh říká, že je každý zodpovědný za své vlastní činy. Tato slova souvisí

²¹⁹ Kropáček, L. Pojetí boha v Islámu, in: Chlup, R. (ed.), *Bůh a bohové: Pojetí božství v náboženských tradicích světa*, 85.

²²⁰ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 31.

²²¹ Charjī, Š. F. *Islám*, s. 41.

²²² Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 17.

i s myšlenkou smyslu existence. Ten si totiž každý člověk musí přísně uvědomovat. Musí vědět, v čem je smysl jeho existence v muslimské kultuře, a tím se řídit. Například jedním z nejvyšších cílů islámu je dávat život druhým. Protože pokud člověk dá život jednomu člověku, je to jako dát život celému lidstvu.²²³

„Kdyby byl Bůh chtěl, byl by vás věru učinil národem jediným, avšak neučinil tak proto, aby vás vyzkoušel tím, co vám dal. Předstihujte se vzájemně v konání dobrých skutků! K Bohu se uskuteční návrat vás všech a on vás poučí o tom, o čem jste byli v rozporu.“ (Korán 5: 53/48)

Bůh je přísně spravedlivý a soudí muslimy při posledním soudu na onom světě. V islámu pak hraje relativně důležitou roli strach. Lidé se mají obávat Soudného dne a samotného přísného Boha.²²⁴ Musejí Boha nutně následovat a projevovat mu naprostou poslušnost, neboť právě On je nejvyšším zákonodárcem.²²⁵

Smrt probíhá oddělením duše od těla. Tento akt provádí buď sám Bůh, nebo jeden z andělů. Konkrétně se zde jedná o anděla smrti, tzv. *malak al-maut*. Muslimové věří, že duše, od které se oddělilo tělo, existuje sama i bez těla. To se obrátí v prach a přestává existovat. Duše oproti tomu zůstává na světě až do okamžiku zmrtvýchvstání, kdy se opět spojí s tělem. Samotná duše si ale myslí, že k tomuto aktu došlo hned po smrti. Taková čest ale náleží pouze těm, kteří bojovali za víru a padli za ni v boji. Pouze duše takových mučedníků je hned po smrti vynesena bohem do ráje.²²⁶

Ačkoli je Alláh všemocný a dává lidem život i smrt, stále je to milosrdný Bůh, který se slituje. Právě to dává lidem obrovské naděje,

²²³ Charj, Š. F. *Islám*, s. 46.

²²⁴ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 31.

²²⁵ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 26.

²²⁶ Tauer, F. *Svět Islámu*, s. 32.

že je Bůh miluje. Tento Bůh je milosrdný a slitovný, což hlásá i každodenní modlitba tzv. *basmale*, která se objevuje na začátku každé súry.²²⁷

Bůh tedy rozhoduje, kdy zanikne svět a vše v něm. Pouze On sám je věčný.²²⁸ Ale i Alláh prožívá určité emoce, a to i hněv. Ovšem ne takový, jako když se hněvá člověk. Stejně jako u ostatních emocí a přívlastků člověk ani nic na světě se nemůže Alláhovi vyrovnat nebo podobat. V tom případě jsou všechny jeho přívlastky pouze stejně pojmenované jako u lidí, ale musejí být chápány v absolutním smyslu.²²⁹

²²⁷ Kropáček, L. Pojetí boha v Islámu, in: Chlup, R. (ed.), *Bůh a bohové: Pojetí božství v náboženských tradicích světa*, 85.

²²⁸ Tamtéž, 86.

²²⁹ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 19.

6 Bůh Starého a Nového zákona proti Alláhovi

Jak jsme si mohli z předchozích kapitol všimnout, všechna tato tři náboženství mají něco společného. Obsahují totiž postavu Abraháma. V arabštině je označován jako Ibrahím a je to důvod, proč se těmto náboženstvím říká „Abrahámovská“. Vyskytují se zde ovšem i další osobnosti – Noe, Mojžíš nebo Josef a samozřejmě Adam. Pochopitelně postava Ježíše nebo Marie se ve Starém zákoně neobjevuje, Korán a Nový zákon je obsahují.²³⁰ V následující kapitole si přiblížíme právě takovéto problémy mezi jednotlivými náboženstvími. Upřesníme zde problém mezi Alláhem – bohem Koránu a Bohem v Bibli.

Musíme si uvědomit, že křesťané a židé spolu žili v Římské říši jako dvě náboženské menšiny. Ani pro jednu stranu nebylo jednoduché bojovat o uznání a identitu v rámci této oblasti.²³¹ Postupně se prohlubovalo napětí mezi dvěma náboženstvími. Římská říše v té době uctívala stále ještě státní bohy a objevil-li se nový náboženský směr, bylo nutné pro něj udělat zvláštní výjimku. Tu ale říše udělila pouze v případě historického dědictví, které předcházelo vzniku Římské říše. Křesťanství a judaismus se tak prokazovaly Bibli, ale samozřejmě pouze jedno z nich mohlo uspět. Křesťané tak museli zpochybňovat židovskou víru, a to například tvrzením, že židé zradili svého Boha, když mu zabili²³² jediného Syna.²³³

Již v 1. století našeho letopočtu byli křesťané vyháněni ze synagog, protože odmítali dodržovat Tóru, která je pro judaismus podstatná. Ve 3. století, pod vládou císaře Decia až po císaře

²³⁰ Bague, R. *O Bohu u křesťanů a o jednom nebo dvou dalších*, s. 15.

²³¹ Drexlerová, A. *Jákoab a Ezau na cestě k smíření*, s. 47.

²³² Církevní otec Justin ve 2. století tvrdil, že jsou Židé za tento čin trestání obřízkou. A protože obřízka se prováděla již před ukřižováním Ježíše, tvrdil Justin že Bůh je předvídativý a věděl, že tato událost nastane. (Wright, Robert. *Evoluce Boha*, s. 245).

²³³ Wright, R. *Evoluce Boha*, s. 245.

Diokleciána, trpěly obě strany, jak židé, tak křesťané krutým pronásledováním.²³⁴

Stejně jako islám se i křesťanství a judaismus hlásí k praotci Abrahámovi. Ivan O. Štampach ve svém příspěvku v knize „*Pouštěj svůj chléb po vodě...*“ upozorňuje na fakt, že křesťanský Nový zákon, judaistický Starý zákon a Korán v podstatě ventilují stejného boha. To je pro židy, křesťany a muslimy společné.²³⁵ Křesťané se rovněž domnívají, že jejich náboženství prospívá i to, že nemají žádnou určitou a jedinou zemi, ve které mohou svoji víru činit a projevovat. Naopak, křesťan může být křesťanem kdekoli na světě, oproti tomu židé mohou kompletně všech svých 613 zákonů plnit především a hlavně v Izraeli. Právě zde mají zákony takovou váhu, jakou mají mít.²³⁶

Podívejme se nyní na jednotlivé body rozporů mezi těmito systémy. Je samozřejmostí, že tato náboženství mezi sebou mají větší množství sporů, ať se jedná o pobyt ve Svaté zemi, možnost bohoslužeb, pojetí žen ve společnosti a další. Pro účel této práce se ovšem budeme zabývat pouze a výhradně pojetím božské bytosti.

6.1 Trestající Bůh

Obecně je většinou vnímáno židovské náboženství jako víra v krutého boha. S touto myšlenkou přichází především marcionismus. Ten byl odnožím křesťanství a razil ideu dvou rozdílných bohů, tedy dualistického pojetí. V první řadě se jedná o boha Starého Zákona, který je krutý a hněvivý. Na straně druhé stojí Ježíšův Bůh, milující a slibující útěk na onen svět.²³⁷ Zároveň jsme již v předchozí kapitole uvedli Alláha, islámského Boha jako autority, ze které mají věřící

²³⁴ Drexlerová, A. *Jákob a Ezau na cestě k smíření*, s. 47.

²³⁵ Štampach, O. I. Dluhy křesťanské teologie vůči judaismu, in: Hoblík, Jiří (ed.), „*Pouštěj svůj chléb po vodě...*“, s. 186.

²³⁶ Schramm, G. *Dějiny a řády života*, s. 75.

²³⁷ Wright, R. *Evoluce Boha*, s. 244.

strach. Boha, který dokáže být krutý, aby testoval lidstvo v jeho víře. Stejně tak judaistický Bůh je bohem Starého zákona, bohem, který razí zásadu *oko za oko, zub za zub*. Je ale tato myšlenka správná?

Je nutné vysvětlit, že tento výraz vznikl v biblických dobách. V dobách, kdy lidé neměřili stejnou měrou a za bezpráví se bránili větším bezprávím. Tento zákon odplaty se tedy držel idey, že lidé mají vracet stejnou měrou. Za smrt člena kmene se platilo smrtí nejméně dvou příslušníků kmene opačného. Toto chování bylo nekontrolovatelné a Starý zákon ho měl limitovat. Na rozdíl od křesťanů, kteří ve středověku hlásali za vraždu trest smrti, bylo židovství loajálnější. V zásadě nechtěli za usmrcení člověka smrt viníka, ale řídili se materiálním odškodněním.²³⁸ Označovat tedy Boha Starého zákona za krutého díky zásadě *oko za oko, zub za zub*, je pravděpodobně stejné, jako vnímat Boha Nového zákona jako krutého díky ukřižování Ježíše Krista. Bůh přeci umožňuje vykoupení lidstva jen a pouze skrze smrt svého Syna. Není toto krutý čin? Samotní věřící si musejí klást tuto otázku a rozhodnout se podle svých vlastních pocitů.

6. 2 Vyvolený národ

Jak jsme již zmínili, židé věří, že jejich Bůh je Bohem veškerého lidstva. Vybral si ale pouze Izraelity, se kterými uzavřel smlouvu. Křesťané a muslimové tuto myšlenku odmítali.²³⁹ V podstatě jednou z příčin náboženských sporů mezi křesťany a židy bylo hlásání křesťanů o vyvolenosti. Začali totiž věřit, že právě oni jsou vyvoleným národem, nikoli židé. Věřili totiž v Ježíše jako Spasitele.²⁴⁰ Následně ale islám a jeho stoupenci zase uznali Muhammada jako posledního proroka, kterého si Bůh vybral, aby hlásal muslimskou víru.

²³⁸ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 117 – 118.

²³⁹ Tamtéž, s. 23.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 77.

Judaismus se ale nevzdal své vyvolenosti. Některé prameny dokonce tvrdí, že Bůh se kdysi snažil o uzavření smlouvy a nabídnutí Tóry všem národům. Pouze Izrael byl ale natolik silný, že nabídku přijal. Jen Izraelský národ tedy Boha bezpodmínečně miloval, věřil pouze v něj jako jediného boha a přijal nutnost trestu za porušení smlouvy.²⁴¹

Také islám tedy věří, že právě jeho národ je národem vyvoleným, který má jednat v souladu se zjevením. Že si právě jeho Bůh vybral jako svůj národ. Zároveň společně vyžadují otevřený vztah k bohu. Naopak introvertní vztah vůči bohu zahrnují jako nežádoucí.²⁴²

6.3 Prorok

V první kapitole jsme již zmiňovali důležitost postavy proroka. Je jakýmsi spojením lidského světa a nebeské sféry, kde sídlí bůh. Ovšem ne každé monoteistické náboženství vnímá postavu proroka stejně.

Židovství například absolutně odmítá postavu proroka jako Syna boha. Je nepřijatelné, aby to byl Bůh, polobůh, nebo bytost rovna Bohu. Oproti tomu křesťanství staví svoji víru především na osobě Ježíše Krista, který je právě mesiášem. Byl Synem boha, byl Bohem z Boha. Naopak islám staví na místo proroka Muhammada obyčejného člověka.²⁴³

Ježíš sám tvrdil, že neměl zájem o zavrhnutí judaistického učení. Právě naopak ho přišel naplnit. „*Zatímco Židé neustále očekávali příchod Mesiáše, očekávali křesťané jeho návrat.*“²⁴⁴ I přesto jsou ale židé od pradávna přesvědčeni, stejně jako muslimové, že křesťanství narušilo pravý monoteismus. Absolutně je tak judaismem i islámem odmítána postava Ježíše jako Syna Boha nebo jen osoby jakýmkoli

²⁴¹ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 118 – 119.

²⁴² Mendel, M. *Náboženství v boji o Palestinu*, s. 13.

²⁴³ Spiegel, P. *Kdo jsou židé?*, s. 119 – 125.

²⁴⁴ Birnstein, U. Vývoj Ježíšova hnutí až ke státní církvi, in: Birnstein Uwe (et al.), *Kronika křesťanství*, s. 29.

způsobem podobné nebo rovné Bohu. Zároveň je pro židy nepřijatelné, že křesťané povýšili obyčejného člověka, který zemřel, na post který nenáleží žádnému smrtelníkovi. Pro židovskou víru se zde tedy neviditelný Hospodin vtěluje do Ježíše a je tak zviditelněn, a to právě, jak už víme, odporuje nemožnosti zobrazení a zření židovského boha.²⁴⁵

Ježíšova osoba jako Syna božího a prohlášení tak božské osoby za trojjedinou je nepředstavitelné také pro celý muslimský svět. Tato idea je chápána jako polyteismus, vnímání více než jednoho boha. Ježíš byl prorok a křesťané ho vyvýšili vedle jediného Boha a taková myšlenka je zkrátka nepřípustná. A jak jsme již poznamenali, nejen pro islám, ale také pro židovské vyznání.²⁴⁶

Pokud jde obecně o postavy proroků, islám se k této myšlence postavil čelem. Již jsme několikrát zmínili, že muslimské učení absolutně souhlasí s uznáním všech předchozích křesťanských i judaistických proroků. Všichni tito proroci procházeli světem a hlásali jedno a totéž učení od jednoho a téhož Boha. Ovšem problém byl v tom, že ani jeden z těchto proroků nepochopil učení svého Boha. Celá víra tak byla špatně pojata, a teprve až Muhammad, který je posledním z proroků, hlásal pravou víru. Muslimský svět tedy odmítá křesťanské pojetí Ježíše jako božího Syna. Naopak křesťané se brání muslimskému pojetí Krista jako pouhého proroka křesťanské víry a obyčejného člověka, stejně jako byl Muhammad.

6. 4 Přísná jedinství Boha

Představili jsme tedy znovu odmítnutí křesťanského proroka, který je Synem božím. Nemůžeme ovšem u této myšlenky skončit. Připomeňme a přibližme si ještě také proč vlastně islám a judaismus

²⁴⁵ Schramm, G. *Dějiny a řády života*, s. 75.

²⁴⁶ Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 29.

tuto Trojjedinost tak striktně odmítají, a sice v jejich myšlence přísně jediného boha.

Pro islám a judaismus je tedy důležitý jakýsi přísný monoteismus. Jediný Bůh, který vládne světu, je vládcem a zákonodárcem. Vybral si jednoho člověka z celého národa a určil ho svým prorokem, který bude hlásat jeho slovo. Proroci, které Bůh vybral, byli obyčejní lidé a měli se stát zvěstovateli. Izraelský národ je tak v podstatě pomyslným světlem, které má vést ostatní národy jako vzor. Islám nezaostává a jako společenství, které má být jakýmsi předvojem ostatních národů volí islámskou obec věřících (tzv. umma islámíja).²⁴⁷

Takové přísné pojetí jednobožství naprosto odmítá jakoukoli postavu, která by se byť jen rovnala Bohu. Ten je totiž pouze jeden a vždy bude. Musíme opět zopakovat, že židy a muslimy odjakživa pohoršovala myšlenka Ježíše jako vtěleného Boha. Dokonce ji považovali za rouhání.²⁴⁸ Islám absolutně odmítá víru ve vícero bohů. Je pro něj tedy nepřijatelná křesťanská podoba víry, ve které se Ježíš stává modlou a lidé se k němu obracejí, ačkoli křesťané Ježíše Krista samozřejmě chápou podle boží Trojice, kterou jsme popsali v předchozích kapitolách. Taková modla Krista je známkou polyteismu a pro muslimy je zavrženíhodná. Stejně tak i kult svatých a další modly jako kříže a podobně.²⁴⁹ Křesťané přeci takto staví smrtelníky na stejnou úroveň jako je Bůh a dávají tak vzniknout novému polyteismu.²⁵⁰ To, že byl Ježíš téměř ztotožňován s bytostí Boha, ohrožovalo židovskou Tóru. Ježíš byl totiž reprezentován v Janově evangeliu jako vtělená moudrost, a právě tento titul v judaismu přísluší Tóře.²⁵¹ Právě zde se vedou silné spory mezi třemi

²⁴⁷ Mendešl, M. *Náboženství v boji o Palestinu*, s. 29.

²⁴⁸ Armstrongová, K. *Dějiny Boha*, s. 109.

²⁴⁹ Philips, A. A. B. *Základy tauhidu (jedinečnosti Alláha)*, s. 27.

²⁵⁰ Schramm, G. *Dějiny a řády života*, s. 75.

²⁵¹ Drexlerová, A. *Jákob a Ezau na cestě k smíření*, s. 37.

monoteismy. Právě zde je islám a judaismus vůči křesťanství neúprosný a přísný.

Islám se navíc staví proti biblickému Bohu a kritizuje a odmítá biblickou myšlenku člověka stvořeného jako „obraz Boží“. Alláh jasně pravil, že jemu se nic nepodobá, že neexistuje nic, co by bylo jen částečně podobné Bohu. Islamisté taktéž naprosto odmítají myšlenku zákazu svatby pro kněží nebo vztahy dvou a více lidí. Tvrdí, že to Alláh povoluje a nikdo nemá právo to zakazovat. Zároveň křesťané například souhlasí s konzumací vepřového masa, krve a alkoholu, což opět Alláh výslovně zakazuje.²⁵²

²⁵² Philips, A. A. B. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha)*, s. 27.

7. Závěr

Co se týče výsledků této práce, domnívá se studentka, že tři náboženské systémy spolu mají v podstatě společné více, než se zdá. Rozkoly mezi nimi jsou vlastně způsobeny především jejich podobnostmi, jako je víra v jediného a nejvyššího Boha, víra v posmrtný život, v morální hodnoty určené zákoníkem a Zákonodárcem (Bohem) nebo také myšlenka vyvoleného národa a hlavního proroka.

Ačkoli se tedy jednotlivé monoteismy liší v některých dokonce podstatných bodech, jedná se v podstatě o hodně podobné systémy. Z historie je známo obrovské množství situací, kdy mezi sebou věřící jednotlivých náboženství bojovali za uznání svého vlastního Boha jako nejvyššího. Dokonce se v dnešní době ale ukazuje jakási snaha o dialog mezi těmito třemi vyznáními, která možná pomalu ale jistě nacházejí společnou cestu. Vždyť i křesťanství již uznalo judaismus jako svoji „staří sestru“ a přijalo židovské vyznání víry jako svůj základ a nezpochybnitelnou autoritu. Práce se ale nezabývala konkrétním problémem náboženských válek, ani jejich důvody. Celá práce měla především představit pojetí boha v judaismu, křesťanství a nakonec i v islámu. Následně se pokusila o poukázání na společné a odlišné znaky v pojetí boha a měla tak čtenáře uvést k uvědomění si důležitosti těchto znaků a vůbec těchto tří náboženství.

Záměrem práce nebyla snaha o představení nejlepšího, nebo nejhoršího náboženského systému. Naopak se autorka snažila zachovat jakýsi odstup, a zároveň přiblížit čtenáři celkové pojetí a stručný vývoj pojmu *bůh* ve třech monoteistických náboženstvích. Práce se pokusila představit základní body těchto náboženství. Záměrem bylo ukázat rozdíly a společné body v pojetí boha u jednotlivých monoteismů.

Studentka by se ráda v budoucnu věnovala pedagogické činnosti a práci by pravděpodobně použila při výuce společenských věd. Z toho důvodu bylo také do poznámkového aparátu vysvětleno několik základních pojmů, náboženských svátků nebo důležitých informací o životě některých myslitelů.

V práci se původně mělo objevit také několik příloh, ovšem v průběhu vypracovávání od nich autorka odstoupila. Domnívá se, že u v podstatě abstraktního tématu přílohy nejsou potřeba a mohly by být považovány za zbytečné.

Práce obsahuje několik přímých citací ze Svatých knih islámu, judaismu a křesťanství. Autorka se tyto citace snažila použít pro jakési potvrzení jednotlivých tezí a myšlenek. Zároveň je pravděpodobně takovéto oživení práce pro čtenáře přitažlivější a záživnější. Ačkoli sama studentka používala většinu citací s odkazem k samotným Svatým knihám, inspirací pro ni byla většinou použitá literatura. Je ovšem samozřejmostí, že autorka Bibli a Korán pečlivě několikrát četla. Ovšem autoři, kteří byli k dispozici, byli pro práci autoritou a potvrzením správnosti těchto citací. Především u četby Koránu, která byla pro studentku velmi náročná, byla tato ověření podstatná a vysloveně nutná.

Studentka se pokoušela vyhýbat jakýmkoli emocionálním nebo kritickým postojům vůči těmto třem náboženstvím. Práce byla sepsána z pohledu nezaujaté a ateistické autorky, která čerpala a shromažďovala informace jak věřících, tak nevěřících autorů a jejich publikací. Autorčina práce neměla poskytnout odpověď na otázku po volbě správného náboženského systému. Jednalo se pouze o popisnou práci, která měla čtenáře vnést do dané problematiky a usnadnit mu přístup k těmto náboženským představám. Zároveň měla být práce návodem k pochopení a uvědomění si společných

a rozdílných znaků jednotlivých bohů u zmíněných náboženských systémů.

V průběhu zpracovávání se autorka rozhodla rozlišovat velká a malá písmena u slova *bůh* – *Bůh*. Snažila se tak podtrhnout význam a důležitost konkrétní božské bytosti v islámu, křesťanství i judaismu. Malé písmeno studentka užívala v případě popisu boha obecného nebo samotného abstraktního pojmu *bůh*. V případě určitého, konkrétního boha monoteistického náboženství, použila písmeno velké (např. „judaistický Bůh“).

Práce zmiňuje některé pojmy nebo autory pouze v poznámkovém aparátu. Jedná se o případy, kdy se autorka domnívá, že jsou tyto informace široké veřejnosti známy a nemusí jim být proto věnován samotný text této práce. Některé kapitoly například zmiňují pojem *Desatero* a studentka věří, že pouhé připomenutí všech deseti přikázání v poznámkovém aparátu stačí pro čtenářovo uvědomění si konkrétního problému.

Ačkoli měla studentka k dispozici přes šedesát publikací týkajících se náboženské víry nebo pojetí boha, nepřestává být ateistkou. Ani tato práce autorku nepřesvědčila a neobrátila k víře v jakoukoli božskou podstatu. Na druhou stranu ale věří, že *bůh* a náboženství jsou velmi důležitými a podstatnými pojmy pro lidskou kulturu a společnost. Jsou to totiž pojmy touto společností stvořené a nesené. Jedná se o výtvary lidské společnosti. I přesto autorku překvapila obrovská nechuť většiny lidí, které oslovila mimo tuto práci. Z čisté zvědavosti provedla jakýsi výzkum svého okolí, aby zjistila, zda lidé mají nějaké povědomí o odlišných náboženských kulturách a představách. Překvapením bylo odmítnutí a odsouzení této práce na základě odporu k islámskému náboženství. Následně lidé odmítají boha kvůli přesvědčení o jeho nepravosti. „Kdyby *bůh* existoval,

nedovolil by bolest“. Právě tyto názory studentku motivovaly k psaní a dokončení této práce z nezaujatého pohledu.

V neposlední řadě by autorka ráda uvedla, že studium náboženství je určitě velmi důležité a sama lituje, že se k němu mohla dostat teprve až při studiu na vysoké škole na Západočeské univerzitě v Plzni. Dějiny náboženství by podle jejího názoru měly být vyučovány již na středních školách, aby si studenti řádně uvědomili, jak jsou náboženské představy důležité a jak mohou ovlivnit vývoj lidské společnosti a kultury. Zároveň se ovšem jedná o téma velmi náročné, což studentka během zpracovávání této práce poznala. K absolutnímu a odbornému pochopení pojetí boha v monoteistických, ale také polyteistických náboženstvích je třeba obrovského množství znalostí a odhodlání. Roční tvoření diplomové práce jistě není adekvátní dobou pro kompletní pochopení a znalost náročné problematiky. I přesto se ale studentka pokusila práci dokončit a podat ucelený pohled na božské osoby v těchto třech náboženstvích.

8. Použitá literatura

- ARMSTRONGOVÁ, Karen. *Dějiny Boha*. Praha: Nakladatelství Argo, 1996. ISBN 80-7203-050-7.
- AVERY-PECK, Alan, NEUSNER, Jacob (ed.). *The Blackwell Companion to Judaism*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003. ISBN 1-57718-058-5.
- BALABÁN, Milan. *Kvete-li vinný kmen*. Praha: Kalich, 2002. ISBN 80-7017-829-9.
- BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-541-2.
- BIBLE: *Písmo Svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. Praha: Česká katolická charita, 1987.
- BIRNSTEIN, Uwe. *Kronika křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998. ISBN 80-8611444-24-0.
- BOTTÉRO, Jean. *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1348-2.
- BRAGUE, Rémi. *O Bohu u křesťanů a o jednom nebo dvou dalších*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. ISBN 978-80-7325-246-5.
- BRUMLIK, Micha. *Judaismus*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3914-4.
- ČAPEK, Stanislav. *Výklad Desatera*. Praha: Evangelisační odbor Seniorátu Pražského, 1929.
- DITTRICH, Tomáš. *Ze smrti do života*. Praha: Život víry, 1993. ISBN 80-91628-3-5.
- DREXLEROVÁ, Alžběta. *Jákob a Ezau na cestě k smíření? Dějiny židovsko-křesťanských vztahů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2335-7.

- FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo – Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1996. ISBN 80-85959-10-0.
- FISHBANE, A. Michael. *Judaismus: Zjevení a tradice*. Praha: Prostor, 1996. ISBN 80-85190-47-8.
- FUNDA, A. Otakar. *Křesťanství jev lidských dějin a kultury – Dílčí informace o křesťanství v religionistickém pohledu*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-601-3.
- FUNDA, A. Otakar. *Mezi vírou a racionalitou*. Brno: L. Marek, 2003. ISBN 80-86263-39-8.
- GARDNER, Lynn. *Pravda a křesťanství*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-069-1.
- HEASTER, Duncan. *Biblické základy*. Birmingham: Christadelphian Bible Mission, 2002. ISBN 81-7887-025-8.
- HOBLÍK, Jiří (ed.). *„Pouštěj svůj chléb po vodě...“*. Brno: CDK, 1999. ISBN 80-85959-51-8.
- CHARJÍ, Šajch Fadlulláh. *Islám*. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-922-3.
- CHLUP, Radek. *Bůh a bohové: Pojetí božství v náboženských tradicích světa*. Praha: DharmaGaia, 2004. ISBN 80-86685-42X.
- JONES, Lindsay (ed.). *Encyclopedia Of Religion*. 2. svazek. USA: Macmillan Reference, 2005. ISBN 0-02-865997-X.
- JONES, Lindsay (ed.). *Encyclopedia Of Religion*. 5. svazek. USA: Macmillan Reference, 2005. ISBN 0-02-865997-X.
- KORÁN. Přeložil Hrbek, Ivan. Brno: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-080-1.
- LOHSE, Bernhard. *Epochy dějin dogmatu*. Jihlava: Mlýn, 2003. ISBN 80-86498-04-2.

- MÁCHA, Přemysl. *Hledání středu – Světová náboženství v původních textech*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2004. ISBN 80-7042-657-8.
- MENDEL, Miloš. *Náboženství v boji o Palestinu*. Brno: Atlantis, 2000. ISBN 80-7108-189-2.
- MILNE, Bruce. *Skúmanie pravdy*. Praha: Návrat, 1992. ISBN 80-85495-10-4.
- PAVLINCOVÁ, Helena, HORYNA, Břetislav. *Judaismus, Křesťanství, Islám*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9.
- PAVLINCOVÁ, Helena. *Judaismus, křesťanství, islám: Slovník tří nejvýznamnějších monoteistických náboženství*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0440-6.
- PHILIPS, Abu Ameenah Bilal. *Základy tauhídu (jedinečnosti Alláha) – Islámský koncept Boha*. Praha: Muslimská obec v Praze, 2012. ISBN 978-80-904373-3-3.
- PUŠOVÁ, Jitka, GÁL, Fedor (ed.). *International Symposium Christianity-Judaism-Islam: Europe at the Close of the 20th Century*. Praha: European Culture Club, 1994. ISBN 80-85212-26-9.
- SCHRAMM, Gottfried. *Dějiny a řády života: Pět rozhodujících zlomů světových dějin*. Praha: SLON, 2012. ISBN 978-80-7419-098-8.
- SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Barrister & Principal: Brno, 2010. ISBN 978-80-87029-97-8.
- TAUER, Felix. *Svět Islámu: Jeho dějiny a kultura. Nástin politického, sociálního, hospodářského a kulturního vývoje zemí, do nichž proniklo učení arabského proroka, od jeho vystoupení do konce první světové války*. Praha: Vyšehrad, 1984.
- WRIGHT, Robert. *Evoluce Boha*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-068-5.

- ZEMAN, Jiří. *Úvahy o Bohu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-079-5.
- ZENGER, Erich. *Na úpatí Sinaje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. ISBN 80-7192-143-2.
- ZUMSTEIN, Jean. *Protestantismus a první křesťané: Ježíš, Pavel, tradice a víra*. Jihlava: Mlýn, 2008. ISBN 978-80-86498-28-7.

Online zdroje

- catholica.cz
- newadvent.org
- plato.stanford.edu
- www.esf.kfi.zcu.cz
- www.fzo.cz
- www.iencyklopedie.cz
- www.iep.utm.edu
- www.skh-olomouc.cz

9. Resumé

Main purpose of this Diploma thesis was an objective and technological evaluation of the concept of god in Judaism, Christianity and Islam. In thesis, the development of the term „god“ and the description of basic general values of this creature is mentioned. Within the thesis is stressed the interpretation of this being by individual monotheistic systems.

In this thesis, there was no intention to present the best, neither the worse religion. The main purpose was to prove the differences and common items in the concept of god by individual monotheism. This descriptive thesis is supposed to introduce the issue to the reader and facilitate his access to these religion ideas. At the same time, this thesis may be seen as instruction to comprehension and awareness of common and different features of various gods in these religious systems. The author try to avoid any emotional or critical attitudes towards three religion mentioned above. The information was collected from the books of both believers and unbelievers to ensure impartiality of the author. Regarding the extensiveness and importance of this topic the author is not engaged in it's entire scope.

The Diploma thesis is supposed to be the introduction in this issue and in no case brings a belief in the divine being to the reader. The author focused on the description and comparison of these systems.

According to the outcome of this thesis, the author ascertains that the three religious systems have a lot in common than assumed. The dissensions between them are caused by their similarities like a belief in one supreme god, belief in an afterlife, belief in moral values specified in code and lawgiver (god), and also the idea of the chosen people and the major prophet. Individual monotheisms differs even in some crucial features, but basically they are kind of similar systems.

There was a lot of fights in the history, where believers of different religions fight each other to acknowledgement of their own god to the supreme one. These days there is even an effort noticeable, to make a dialogue between these three religions, that slowly but surely find a common path. The Christianity acknowledged Judaism it's "older sister" and accepted Judaism for it's basic and unquestioned authority.

The Diploma thesis handled nor the concrete problem of religious wars, neither their reasons. The concept of god in Judaism, Christianity and Islam was introduced within the thesis. The common and different features in concept of god were presented by the author to make the reader understand the importance of this features and also these three religions.